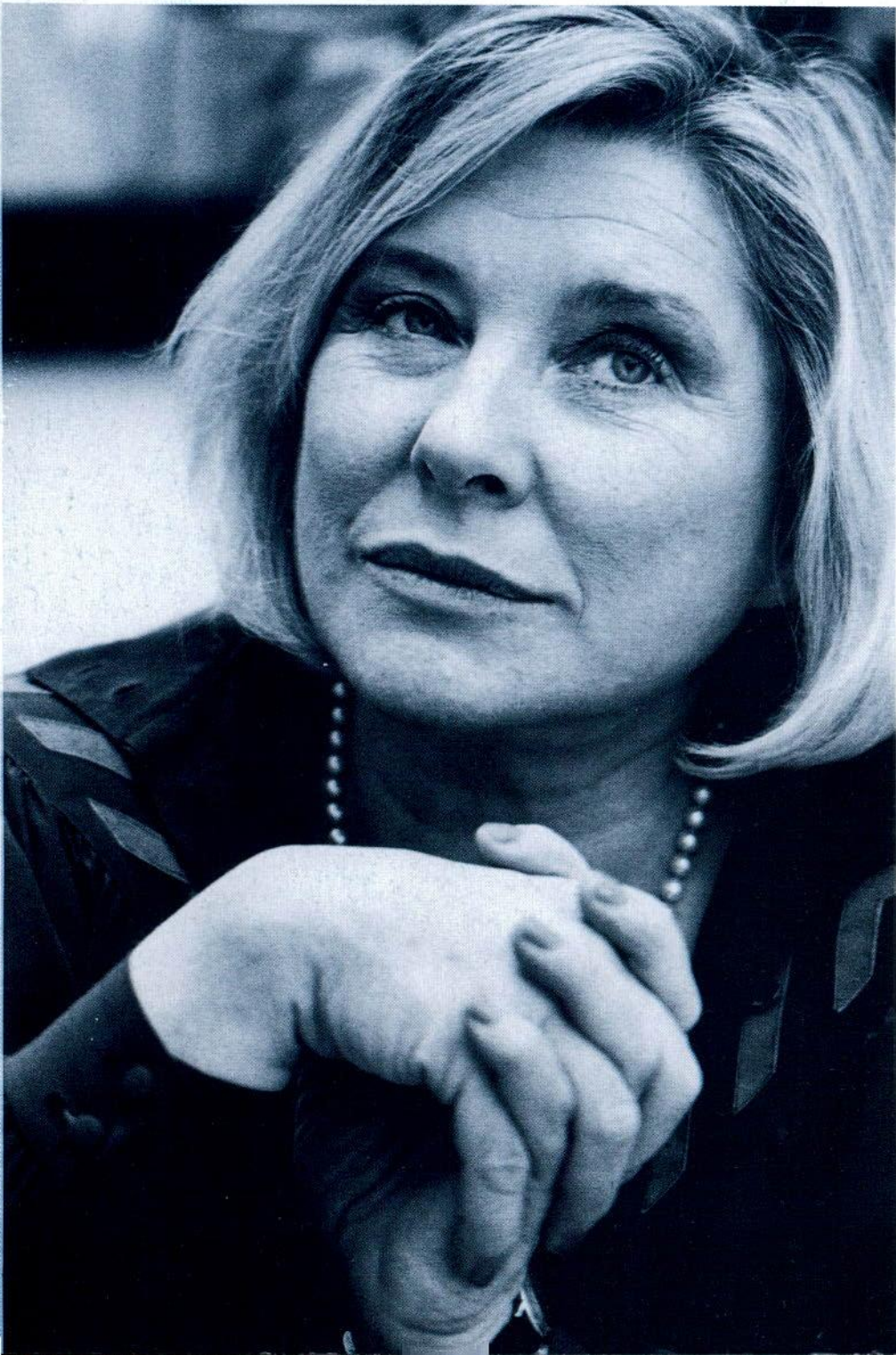

HUMANIST

UITGAVE HUMANISTISCH VERBOND AUGUSTUS/SEPTEMBER 1990

NUMMER 8/9

IK DENK WEL EENS DAT GOD EEN SCRIPTSCHRIJVER IS VAN B-FILMS

Fay Weldon over
literatuur, Salman
Rushdie, godsdienst
en fundamentalisme

Eén hervormde
is genoeg om het
hele gezin te
laten meetellen

Honderdenéén vragen
over doof zijn

IHEU-congres in
Brussel: strijd voor
erkenning gaat door

Deel 5 in de serie
over het milieu: de
rol van de consument

HUMANIST

UITGAVE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

45-STE JAARGANG
AUG-SEPT 1990
NR. 8/9

Redactie-adres

Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145
Sekretariaat: Martin de Zoete
(toestel 45)
Kantooradres: Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht
faxnr.: 030-367104

Redactie

Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving

Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk

Brouwer Offset BV Utrecht

Aan dit nummer werkten o.a. mee

Bert Boelaars
Ingrid Cramer
Tom Janssen
Mieke Julien
Jac van den Oort
Chris Pennarts
met dank aan Ariane de Brauw

Redaktiekommissie:

Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermesen

Abonnement

Een jaarabonnement kost f 30,-.
Bel 030 - 318145 (toestel 28)
Leden van het Humanistisch
Verbond ontvangen het blad gratis.
Zie achterin dit blad

Advertentietarieven

De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht.
Op aanvraag verkrijgbaar

**HET VOLGENDE NUMMER
VERSCIJNT BEGIN
OKTOBER. KOPIJ
DAARVOOR MOET
UITERLIJK 14
SEPTEMBER IN HET BEZIT
VAN DE REDAKTIE ZIJN.**

Foto omslag: Lydia van der Meer

Rekenschap over vrouwenemancipatie

Humanisme legt de nadruk op zelfstandigheid, persoonlijke vrijheid, gelijke rechten gelijke behandeling voor ieder mens ongeacht ras, sekse of levensvorm. Emancipatie wil zeggen dat een individu of groep zich losmaakt uit hiërarchische kaders, streeft naar vermindering van afhankelijkheid ten opzichte van derden, zich teweer stelt tegen onrechtvaardige behandeling en ongelijke rechten en ruimte opeist om zich naar vermogen te ontplooiën.

Verwacht mag worden dat - zoals Greetje den Ouden in haar Socrateslezing 1989 opmerkte - humanisme en feminisme op het terrein van individuele ontplooiing en maatschappelijke verandering vanzelfsprekende bondgenoten zijn. Hans Achterhuis stelde in zijn augurale rede als bijzonder hoogleraar vanwege de stichting Socrates echter dat het moderne verlichte humanisme juist hoofdschuldige is van de uitsluiting van vrouwen. Impliciet erkent het Humanistisch Verbond dat de relatie tussen humanisme en feminisme inderdaad niet zo rooskleurig is als Greetje den Ouden stelt: al meer dan tien jaar is er een landelijke vrouwengroep actief die zich onder andere inspant voor een eerlijke machtsverdeling tussen mannen en vrouwen binnen het Verbond.

Met het septembernummer beoogt de redactie van Rekenschap een bijdrage te leveren aan de verbreiding van inzichten op het gebied van vrouwenemancipatie. Allereerst schetst Tine van Raamsdonk in vogelvlucht de geschiedenis van het feminisme in Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland. Daarna komt het thema van de vrouwenemancipatie in de literatuur aan de orde: Emmy Jacobs schrijft over het emancipatiestreven van Belle van Zuylen, Andre Hielkema over de opvattingen over het feminisme van de Engelse schrijver D.H. Lawrence en Gerry van der List over de onafhankelijke geest van Carrie van Bruggen.

Zowel Lawrence als Van Bruggen stonden

sceptisch tegenover de vrouwenbeweging in hun tijd, waardoor zij in staat waren enkele, nog steeds actuele dilemma's van de vrouwenemancipatie scherp te formuleren, onder andere het thema van de mannenemancipatie, de beoordeling van sekseverschillen en de vraag, of gelijke rechten voor vrouwen ook werkelijk individuele ontplooiing tot gevolg hebben. Roelie van der Hoeven-Koning komt op sommige van deze vragen terug in een artikel over haar eigen emancipatie en Saskia Everts in haar bijdrage over defeminisering van de wetenschap.

Elies Steyger bespreekt de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de Europese Gemeenschap. In Nederland blijkt de toepassing van de Europese richtlijnen voor gelijke beloning en gelijke behandeling in de arbeid betrekkelijk weinig problemen op te leveren, maar met de richtlijnen die gelijke behandeling in de sociale zekerheid voorschrijven, heeft men veel meer moeite, hetgeen zowel te maken heeft met het uitgebreide stelsel van sociale zekerheid in Nederland als met het feit dat het geent is op het kostwinnersprincipe.

U kunt dit nummer van Rekenschap bestellen door f 12,50 te storten op giro 582293 t.n.v. stichting Socrates te Utrecht onder vermelding van 'Rekenschap september 1990'. Een abonnement op Rekenschap kan worden aangevraagd door te schrijven naar het Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (een postzegel is niet nodig). De abonnementsprijs is f 45,- (4 nummers). Wacht met betalen s.v.p. op onze acceptgirokaart. Nieuwe abonnees ontvangen met korting naar keuze een van de nieuwe HV-uitgaven: Welzijn zonder grenzen voor f 20,- (i.p.v. f 24,50) of Humanisme in het leven van voor f 5,- (i.p.v. f 8,50). Gaarne uw keuze vermelden bij opgave van het abonnement.

(INGEZONDEN MEDEDELING)

„Ik legateer, vrij van rechten en kosten, aan de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Utrecht, een bedrag ad gulden.”
(voorbeeldtekst testament)

Gelden verkregen uit legaten, worden door het Steunfonds vastgezet in het „basisfonds”. Jaarlijks worden de ontvangen renten en dividenden uitgekeerd aan het Humanistisch Verbond. Zo heeft het HV langdurig profijt van uw geld en kan het zijn activiteiten en dienstverlening voortzetten. Voor meer informatie: Mevrouw M. v.d. Lans, medewerker Steunfonds (030-322786).

ÉÉN HERVORMDE IS GENOEG OM HELE GEZIN MEE TE TELLLEN

Zo'n honderd klachten zijn er al binnengekomen bij het Humanistisch Verbond en bij de Stichting Waakzaamheid Persoonsregistratie over de activiteiten van de SILA. Dit is de Stichting Interkerkelijke Ledenadministratie, opgericht om voor sommige kerken de persoonsgegevens up to date te houden. Daarbij wordt soms een vreemde manier van tellen gehanteerd. Vreemd genoeg voor bovengenoemde organisaties om de Registratiekamer te vragen een onderzoek in te stellen naar de gang van zaken.

In de afgelopen maanden is de SILA, samen met de aangesloten kerken, begonnen met de opbouw van een eigen ledenadministratie. Tot nog toe houden de gemeenten de persoonsgegevens voor de kerken bij, via de burgerlijke stand. Binnenkort vervalt die taak. Dan moeten de kerken zelf hun ledenadministraties gaan bijhouden. Voor de Nederlands Hervormde Kerk en een aantal kleine kerkgenootschappen neemt de SILA die taak op zich. De gemeente geeft dan aan de SILA de persoonsgegevens door van de bij de SILA geregistreerden, zoals adreswijzigingen en overlijdens. De SILA geeft deze wijzigingen door aan de aangesloten kerk-

genootschappen. Op deze manier blijft de kerkelijke ledenadministratie bij de tijd. Een heleboel mensen die op de ledenlijst van één van de bij de SILA aangesloten kerken voorkomen, hebben in de afgelopen tijd een brief thuisgekregen. Door middel van deze brief laat de kerk weten, dat de betreffende persoon in het plaatselijke en/of landelijke register van de vermelde kerk staat ingeschreven en dat de SILA in het vervolg over deze gegevens kan beschikken. Wie niet wil dat zijn persoonsgegevens aan de SILA worden doorgegeven en via de SILA aan de kerk, moet hiertegen bezwaar maken.

ONAANGENAAM VERRAST

De heer en mevrouw Smit hebben ook zo'n brief in de bus gekregen. "Verbaasd was ik, verbolgen", reageert de heer Smit. "Mijn vrouw en ik zijn allebei buitenkerkelijk en lid van het Humanistisch Verbond. Hoe kunnen we dan geregistreerd staan bij de Nederlands Hervormde Kerk?"

De klacht van mevrouw Bekkering is vergelijkbaar. Haar naam is op de brief die zij van de NH Kerk kreeg genoteerd als 'Kole-Bekkering'. Achter kerkelijke gezindte staat: Geen kerkgenootschap. Mevrouw Be-

kkering: "Mijn man staat geregistreerd als lid van de NH Kerk. Zoals u kunt zien ben ik dat niet. Ook heeft de kerk de vrijheid genomen mijn naam te veranderen. In plaats van C.J. Bekkering noemen ze me bij de naam van mijn man: Kole-Bekkering. Kennelijk vindt deze kerk, dat ik als getrouwde vrouw zowel mijn eigen naam als mijn eigen mening verlies. Ik heb hen gevraagd mijn gegevens te vernietigen en hun ideeën over getrouwde vrouwen te moderniseren."

De familie Smit uit Winschoten is vooral onaangenaam verrast, omdat ze bij het gemeentehuis allang zonder kerkelijke gezindte was geregistreerd. De heer Smit: "In de gegevens van de Nederlands Hervormde Kerk stond, kerkelijke gezindte: Nederlands Hervormd. Volgens de begeleidende brief had de kerk die gegevens doorgekregen van de gemeente. Wij hebben meteen een bezoek aan het gemeentehuis gebracht. Hier ging onze verbazing over in verontrusting. De informatie die de kerk van het gemeentehuis heeft ontvangen is blijkbaar een andere is dan de onze. Wij kregen te zien dat we geregistreerd stonden als 'Kerkelijke gezindte: zonder'. En dat is correct." Hoe de familie

Smit dan toch als NH geregistreerd kan staan? De heer Smit snapt er niets van. Ja, ooit was zijn moeder waarschijnlijk hervormd. Maar sinds ze met zijn vader was getrouwd, deed ze er niets meer aan. "Bovendien is het toch ook raar, dat als één van de gezinsleden hervormd is de kerk ze maar allemaal als hervormd registreert? Onze oudste zoon is met een Nederlands Hervormd meisje getrouwd. Dan zou die nu dus ook NH zijn. En als ze bij andere kerken net zo rekenen is onze jongste nu katholiek. Zo kweek je natuurlijk enorme aantallen geregistreerden en werk je een onevenwichtige verdeling van scholen, zieken- en bejaardenhuizen naar levensovertuiging in de hand."

OMGEKEERDE WERELD

Hoe komt het, dat zoveel niet-hervormden - behalve buitenkerkelijken ook rooms-katholieken en aangeslotenen bij andere kerkgenootschappen een brief van de NH Kerk hebben gekregen voor overschrijving in de SILA-administratie?

Een voorname reden is de wijze waarop het register van de Nederlands Hervormde Kerk is opgebouwd, de grootste klant van de SILA. Naast leden door doop en door geboorte, registreert de NH Kerk inderdaad ook mensen die deel uitmaken van een gezin met één of meer Nederlands Hervormden. De heer Van der Boom van de SILA wijt de oorzaak van de onvrede voornamelijk aan de gemeenten. "De ene gemeente levert alleen de mutaties aan van degenen die als kerkgenootschap NH staan geregistreerd. De andere geeft de wijzigingen door van Nederlands Hervormden en hun gezinsleden. En nummer drie levert gewoon alle mutaties aan, zonder dat het betreffende kerkgenootschap er altijd bij staat vermeld."

Hoe het ook in zijn werk is gegaan: wie een brief heeft gekregen van de Nederlands Hervormde Kerk, dat de SILA straks de kerkelijke administratie gaat bijhouden, komt in de SILA-administratie terecht. Ook als hij naar beste weten niet NH is en dat nooit is geweest, zoals de heer Smit. Ook als een persoon nadrukkelijk buitenkerkelijk is en als zodanig staat geregistreerd, zoals mevrouw Bekkering. Het Humanistisch Verbond en de Stichting Waakzaamheid Persoonsregistratie vinden dat een uiterst onzorgvuldige wijze om je ledenadministratie op te bouwen. De SILA heeft niets gedaan om deze onzorgvuldigheden te vermijden. Dat is de SILA extra te verwijten, omdat in principe iedereen die zo'n brief heeft thuisgekregen wordt opgenomen in de SILA-administratie. Wie dat niet wil, moet bezwaar maken. Het is natuurlijk de omgekeerde wereld, dat je een verklaring moet afgeven als je ergens niet bij wilt horen. Juist zou het zijn, als de SILA alleen diegenen zou registreren die uitdrukkelijk lieten weten daar wel prijs op te stellen. Dat heeft het Humanistisch Verbond ook meermalen als zijn standpunt aan de regering laten weten. Maar dat advies is, zoals uit het voorgaande blijkt, niet opgevolgd.

STAPPEN ONDERNEMEN

Wie niet in de kerkelijke ledenadministratie van de SILA opgenomen wil worden, zal dus stappen moeten ondernemen.

In de eerste plaats moeten de familie Smit en mevrouw Bekkering de bij de brief van de kerk gevoegde verklaring van bezwaar invullen en opsturen naar de SILA. Dan blijft hun naam buiten de kerkelijke ledenadministratie en worden hun adresgegevens niet (meer) aan de kerk doorgegeven.

Waarschijnlijk willen ze niet alleen bij de SILA, maar nergens meer als Nederlands Hervormd te boek staan. In dat geval moeten ze zich ook laten uitschrijven bij de kerk. Als ze dat niet doen, blijft hun naam in de kerkelijke registers en tellen ze toch als Nederlands Hervormden mee.

Maar zelfs dan nog kunnen mevrouw Bekkering en de familie Smit voor rare verrassingen komen te staan. Want zo makkelijk laat de NH Kerk haar schaapjes niet gaan. "Wij registreren ieder gezin zolang er een hervormde inzit", aldus woordvoerder Bijsterveld van de NH Kerk in de Volkskrant van 28 april. Alleen als het kerklid opzegt, verdwijnt de hele familie uit het bestand. Er is al een aantal gevallen bekend waarin kerkleden deze opmerkelijke stap hebben gezet, om hun familieleden voor verdere on-

gewenste bemoeienis door de kerk te behoeden.

Maar ook wie bezwaar maakt tegen opname in de SILA-administratie kan er niet zeker van zijn dat daarmee de kous af is. "We hebben gemerkt dat die verklaringen van bezwaar nogal eens per vergissing worden ingestuurd", aldus Van der Boom van de SILA. "Daarom adviseren we de bij ons aangesloten kerken: 'Ga na wie die verklaring hebben ingestuurd. Bezoek die mensen en vraag ze naar hun motivatie. Dan zul je zien dat velen van hen zich toch bij de kerk betrokken voelen en de band met hun kerk willen herstellen.'" Dat soort bezoekjes betekent op zichzelf al dat mensen onder druk worden gezet; het vragen om uitleg eens te meer. Het is ook om dit soort ellende te voorkomen, dat het HV en de Stichting Waakzaamheid Persoonsregistratie eisen dat de SILA een nieuwe procedure ontwikkelt om de eigen ledenadministratie op te zetten.

Inmiddels heeft Jacob Kohnstamm, Tweede Kamerlid voor D66, de minister van Binnenlandse Zaken gevraagd wat zij zal gaan ondernemen naar aanleiding van de klachten over de opbouw van de SILA-administratie.

Ingrid Cramer

Verbond tegen uitbreiding Ster-reclame

Het hoofdbestuur van het HV is verontrust over de toename van de zendtijd voor reclame op radio en televisie. Dit heeft het bestuur de Eerste en Tweede Kamer in brieven laten weten.

Zonder principieel tegen reclame te zijn, toont het HV zich bezorgd over de hoeveelheid én over de inhoud van veel reclameboodschappen. Het bestuur stelt dat de opzet van reclame veelal is om de hebzucht aan te wakkeren en zo meer producten te verkopen. Hiervoor zijn steeds meer grondstoffen nodig, met als gevolg een nog snellere uitputting van de aarde en van alles wat er op leeft. Toename van het aantal te verkopen producten leidt bovendien tot weer meer afval. De invloed van de reclame staat daarvoor haaks op het in de samenleving groeiende besef dat de grenzen zijn bereikt en soms al overschreden. Aldus de strekking van wat het bestuur stelt in de brieven naar Eerste en Tweede Kamer.

Toch dreigt de beschikbare zendtijd voor reclame juist uitgebreid te worden. De Tweede Kamer heeft inmiddels ingestemd met extra zendtijd voor de Ster per 1 januari 1991. De Eerste Kamer moet zich hierover nog uitspreken. Bovendien ligt er bij de Tweede Kamer een voorstel om commerciële radio en televisie via de publieke netten mogelijk te maken.

Het hoofdbestuur van het HV dringt er in de brieven naar Eerste en Tweede Kamer op aan zich nog eens over deze voorstellen te beraden. Als bijkomend, ethisch argument voert het bestuur nog 'de onwaarachtigheid

en de leugenachtigheid van veel reclameboodschappen' aan. 'Dit moet wel leiden tot verdere erosie van waarden en normen, van moraal en ethiek', is vervolgens de conclusie. Omdat deze problemen niet worden opgelost door uitsluitend beperking van de zendtijd van de Ster, beveelt het hoofdbestuur tot slot een grondige herbezinning aan over de kwaliteit en de zin van het bestaan op vele terreinen. 'Hangende de resultaten daarvan is er ons inziens eerder noodzaak tot inkrimping dan tot uitbreiding van de reclame via radio en tv.'

Nieuwe nota Medisch-ethische Commissie

De Medisch-ethische Commissie (MEC) van het Humanistisch Verbond heeft een nota uitgebracht over het gebruik van erfelijkheidsgegevens bij de selectie van sollicitanten en kandidaten voor sommige verzekeringen. De titel van de nota luidt: 'Het gebruik van erfelijkheidsdiagnostiek voor niet-medische selectiedoeleinden'. Deze nota is te bestellen door f 2,50 maal het aantal exemplaren dat u wenst te ontvangen, over te maken op giro 58 van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van 'nota erfelijkheidsdiagnostiek'.

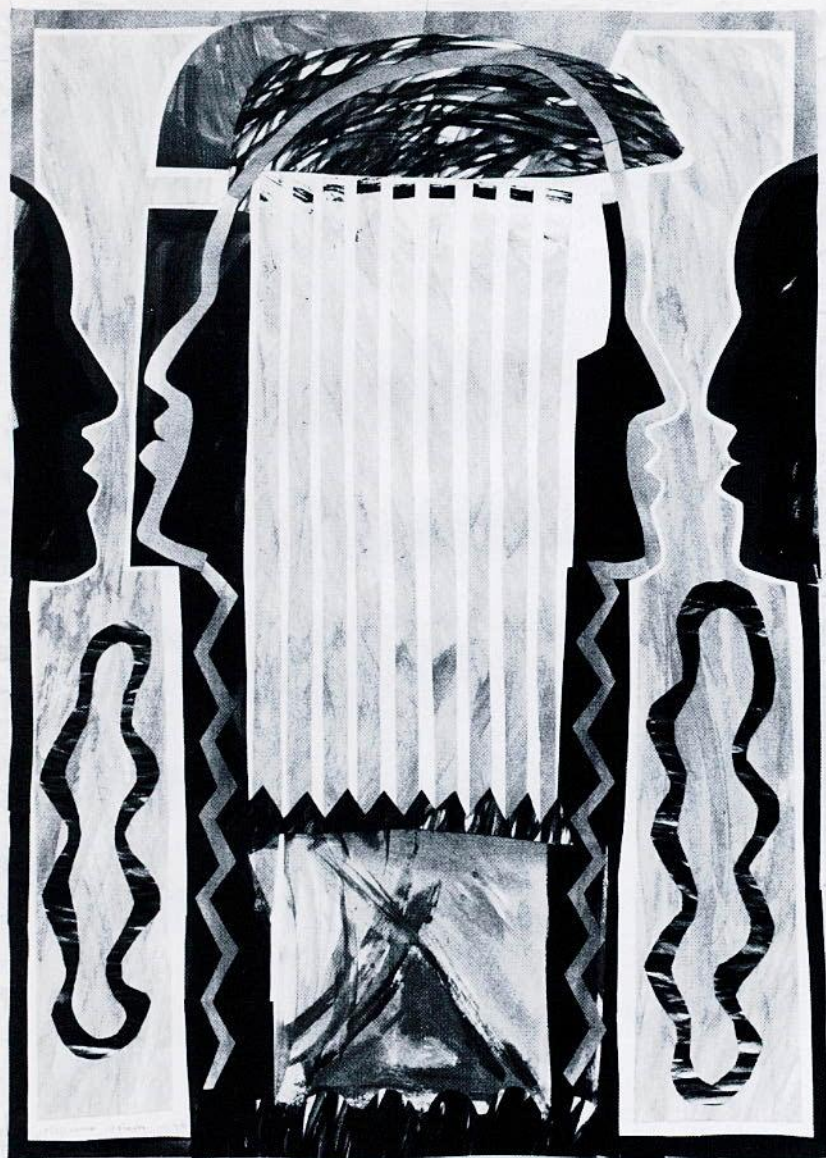

Foto: Helmut Scheuner

VERLANGENS DIE BLIJVEN IN ERASMUSHUIS

Na lange tijd is er weer eens een expositie in het 'Erasmushuis'. Zes weken hangen in de grote zaal aan het Oudkerkhof 11 de gevarieerde kleurrijke werken van Johanna Bruin. „Ik heb altijd mijn beroep van tekenen en schilderen willen maken”, zegt de 36-jarige schilderes. „Pas vrij laat is het er van gekomen; ik ben ruim een jaar nu professioneel bezig.”

Zij volgde opleidingen aan de Amsterdamse instituten 'De Witte Lelie' en de 'Rijksacademie van Beeldende Kunsten'.

Haar eerste werk valt op door de milde kleurstelling. Geleidelijk werden de kleuren feller, de expressie sterker. De variatie is thematiek gebleven, getuige titels als 'Ziener', 'Ode', 'Reis naar Venus', 'Schatbewaarder', 'Erepoort', 'Phallus', 'Schiereiland', 'Plaats van bestemming', 'Oud verlangen' en 'Dans voor een filosoof'. Johanna Bruin: „Aanvankelijk koos ik een motief om te schilderen: tuinen.

Tuineren is zoiets als schilderen. Nog steeds vind ik tuinen prachtig, het zijn soms schilderijen. Daarna kwamen er andere motieven en vormen: stilleven, abstractere werken en — de laatste tijd — collages die weer duidelijk een voorstelling krijgen. Het werken aan een volgend schilderij is een verlangen dat telkens terugkomt. Het thema van De Liefde sluit daar bij aan. 'Verlangens die blijven...', op alle mogelijke manieren is die titel van toepassing op deze tentoonstelling, op mijn werk, op mijzelf. Een mens zonder verlangens groeit niet meer. Verlangens zijn essentieel om te leven. Die moeten dus blijven.”

Johanna Bruin exposeert van 3 september tot en met 12 oktober in de grote zaal van het Landelijk Humanistisch Centrum ('Erasmushuis'), Oudkerkhof 11 (achter het stadhuis) te Utrecht. Geopend op werkdagen van 10 tot 17 uur. Toegang vrij.

Humanisten reiken asielzoekers de hand

Door de eeuwen heen verhuisden mensen onvrijwillig van het ene land naar het andere, vaak gedwongen door geweld wat dreigde. Voor arme vluchtelingen is het altijd lastig geweest om in een nieuw land weer een bestaan op te bouwen. Dat is nu niet anders. In Nederland anno 1990 is dat zelfs nog moeilijker geworden. Is het eenmaal gelukt om Nederland als asielzoeker binnen te komen, dan blijken er grote belemmeringen te zijn om aan het maatschappelijke leven deel te nemen. De Nederlandse regels voor vluchtelingen staan niet toe dat tijdens het lange wachten op erkenning of afwijzing van een vluchtelingenstatus, er wordt gewerkt of wordt gestudeerd. Bij een afwijzing is de vluchteling gedwongen het land te verlaten. Dat gebeurt niet altijd. Soms duikt men onder, illegaal, rechteloos.

Humanisten hebben zich tot taak gesteld een helpende hand naar deze mensen uit te steken. Zeker als het om asielzoekers gaat die bijvoorbeeld zijn gevlucht uit een land met een fundamentalistisch regime of vanwege hun seksuele geaardheid. Daarom is er een bescheiden fonds ingesteld waarin Humanitas f 5000,- en de Weezenkas f 8000,- heeft gestopt. Het fonds wordt beheerd door vertegenwoordigers van HV, Humanitas, HOM en IHEU en er zijn enkele vrijwilligers actief.

Daarmee kan op dit moment één asielzoeker worden geholpen, die kan nu z'n studiejaar afmaken. Misschien wordt zijn afwijzing als vluchteling binnenkort bevestigd en moet in een meer gastvrij land een definitieve opvang worden gezocht.

Natuurlijk is het een druppel op een gloeiende plaat wat hier kan worden gedaan. Maar het helpt. Dat vond de afdeling Amstelveen van Humanitas ook en kwam met een bijdrage van f 500,-. Wie helpt ook?

Wilt u meer weten, bel dan naar Marijke van Genabeek (020-262445) of Yvonne van Wagenveld (02942-1984).

Jongerenweekend 'geluk' 13 t/m 15 oktober

'Is geluk ons hoogste levensdoel?' 'Wat verstaan we eigenlijk onder geluk?' 'Wat doe je als je niet gelukkig bent?'

Met dit soort vragen gaan de Humanistische Jongeren het komende jongerenweekend met elkaar praten in het buitencentrum in Bergharen (bij Nijmegen). Het belooft een afwisselend weekend te worden met serieuze momenten, maar ook met spel.

Iedereen van 18 tot 30 jaar is welkom en de kosten bedragen f 65,-.

Geef je op als 'geluksvogel' bij het Landelijk Humanistisch Centrum (030-318145). Wil je eerst meer informatie, bel dan naar Harm Jaap Hartman (050-125562).

Fay Weldon is schrijfster en heeft zo'n twintig boeken op haar naam staan, waarvan sommige ook nog zijn verfilmd. Ze is één van de meest populaire en best verkochte schrijfsters van deze tijd. Dat zou kunnen wijzen op een grote mate van masochisme van haar lezers, want echt vriendelijk denkt Fay Weldon bepaald niet over de mensheid. Zo zijn mannen over het algemeen niet al te slimme machtmisbruikers, en vrouwen zijn een soort waar nog wel mogelijkheden in zit, maar erg veel kan het toch niet wezen volgens de schrijfster. Ze was één van de voorvrouwen van het feminisme, vooral omdat haar boeken zo lekker en zo vol humor waren geschreven dat de 'boodschap' zonder al te veel nadruk overkwam. Toch 'schrijf ik vanuit boosheid, woede en cynisme', zei ze ooit in een interview. En hoewel ze steeds minder over de strijd tussen de sexen schrijft, is die basishouding niet veranderd. Alleen het onderwerp is anders geworden. Als Ingeborg van Teeseling haar begin dit jaar in haar huis in Noord-Londen bezoekt, blijken het fundamentalisme en de godsdienst de grootste zorg van Fay Weldon te zijn geworden. En vraagt ze zich af wat voor functie zij als schrijfster kan hebben om het volgens haar onafwendbare gevaar nog te keren.

IK DENK WEL EENS DAT GOD EEN SCRIPTSCHIJVER IS VAN B-FILMS

'De menselijke natuur verandert niet in de loop der eeuwen. Op iedere vijfhonderd niet-schrijvers wordt misschien een schrijver geboren, vijf critici en tien sceptici, twintig vragenstellers en, goddank, honderd gewone lezers: de verhouding was in de twaalfde eeuw hetzelfde als nu, alleen op een andere schaal, en de straf voor iemand die schrijft wat de autoriteiten onwelgevalig is, of denkt wat hen niet uitkomt, is (in het westen) lichter. Literatuur, althans literatuur van niveau, is in het algemeen een subversief element in de samenleving. Ze jaagt de lezer op langs de trage, moeilijke weg die ons uit een barbaars bestaan de beschaving in heeft gebracht. Lezers hebben behoefte aan, en zijn op zoek naar, morele begeleiding. Dat bedoel ik in de beste en ongebruikelijke zin van het woord. Ze willen een voorbeeld, in het licht waarvan ze zichzelf kunnen onderzoeken en begrijpen,' schrijft Fay Weldon in 1983 in een Oom-Jan-leert-zijn-neefje-schaken-achtig boekje, Brieven aan Alice, waarin ze een fictief nictje de wereld van de literatuur binnenleidt.

De thema's lijken een voorbode op wat ze later in een heel andere situatie zal schrijven. Want begin dit jaar bezoek ik de schrijfster in haar rijtjeshuis in grijs Noord-Londen naar aanleiding van een pamflet dat dan net van haar verschenen is: 'Sacred Cows (a portrait of Britain, post-Rushdie, pre-Utopia)'. Veertig pagina's waarin ze zich boosmaakt over de behandeling van Salman Rushdie, de schrijver die een boek schreef en

ter dood veroordeeld werd door de islamitische wereld. Weldon gaat op zoek naar de reden van deze uitbarsting van haat en komt tot de conclusie dat we blij mogen zijn dan er niet al eerder iets gebeurd is. 'Moslems worden slecht behandeld en gediscrimineerd, om de oren gesmeten met de verworvenheden van het westen: peepshows, de pagina 3-meisjes in bladen als de Sun, dronken zwervers, drugs en werkloosheid. In de naam van de geloofsvrijheid roepen we tevreden dat we een multi-culturele, multi-religieuze samenleving zijn. Dat het niet werkt durft niemand te zeggen. Het enige dat we kunnen doen is met schrik constateren dat de slachtoffers zich als vervolgers zijn gaan gedragen.'

Waarop ze de westerse coulantie, godsdienst en last but not least het schrijverschap onder de loop neemt en concludeert dat het niet goed is. 'De tijd is rijp; zoals het gaat kan het gewoon niet doorgaan. Or we will all be rioting in the streets crying kill, kill, kill.' Waarna ze een oproep doet aan alle 'actieve burgers': 'Het wordt tijd dat we ons boetekleed aantrekken, onszelf overdekken met as, en boete doen voor onze stommigheden en ons zelfbedrog.' En ze eindigt met de hartekeer: 'Alsjeblieft, laten we niet weer in slaap vallen!'

Stevige taal, maar dat is Fay Weldon eigen.

TAAK ALS SCHRIJVER

De schrijfster heeft ruim twintig boeken en diverse stukken voor radio en televisie op haar naam staan waarin ze ook geen blad

Fay Weldon:

Er is een soort loopgravenoorlog aan de gang tussen het westerse/christelijke en het islamitische denken

door Ingeborg van Teeseling

voor de mond neemt. Met als thema de relatie tussen mannen en vrouwen spaart ze geen van beide seksen. Zonder veel mededogen, met een boosaardige pen en altijd even cynisch en humoristisch schetst ze een weinig hoopvol mensbeeld. En dat is sinds de Rushdie-affaire niet veranderd, eerder aangescherpt. De auteur houdt zich wel steeds intensiever bezig met de samenleving in het algemeen. Die rot is en er niet veel beter op wordt. En waar alle linkse idealen van vrijheid, gelijkheid en broederschap omvergehaald lijken te zijn. En waar de schrijver dus een taak heeft. 'Als schrijver voel ik een grote verantwoordelijkheid. Niet dat ik propagandist ben. Dat kan niet in romans, dan geloven mensen je niet meer en leggen ze het boek weg. Wat ik wel doe is ideeën in de hoofden van de lezers stoppen. Vanuit de hoop dat het ene idee tot het andere leidt. Ik ga er absoluut niet vanuit dat ik gelijk heb. Integendeel, ik hoop dat de lezer pagina voor pagina met me vecht en discussieert. En zelfs al heb ik voor mijn gevoel wel gelijk, dan betekent dat nog niet dat de andere kant ongelijk heeft. Er zijn veel dingen tegelijkertijd waar. Als schrijver heb ik de mogelijkheid om ideeën vorm te geven, uit te drukken in woorden. Dat is mijn voordeel.'

In de Herbert Read Memorial Lecture zegt Salman Rushdie, bij monde van Harold Pinter, dat in deze eeuw de literatuur de godsdienst vervangen heeft. Vindt u dat een zinvolle gedachte?

'Zeker. Ik denk dat hij gelijk heeft. Als je een boek schrijft, reageren mensen daarop alsof je een soort geheime kennis hebt. Ze gaan je zien als een priester, iemand die de antwoorden weet. Boeken hebben iets heel geheimzinnigs. Woorden op papier hebben altijd meer impact dan gesproken woorden. Elke godsdienst heeft zijn heilige boeken en mensen behandelen schrijvers als moderne profeten. Boeken, romans, zijn natuurlijk ook parabels. Verhalen waar anderen wijsheid uit verkrijgen. Elk verhaal leert de lezer iets. Boeken geven inzicht in allerlei mogelijkheden, levens, denkbeelden, ideeën die de lezer zelf misschien anders niet gehad zou hebben. Schrijvers doen natuurlijk niets anders dan noteren wat er gebeurt. Ik verzin maar heel zelden een verhaal. Er zijn gewoon verhalen die geschreven moeten worden. Het is er al, het enige dat je doet is het opschrijven. Ik heb wel eens het idee dat ik een emmertje in een put naar beneden laat en opschrijf wat er in dat emmertje naar boven komt.'

Rushdie zegt in dezelfde lezing: 'De gedachte dat het zoeken naar de Graal belangrijker is dan de Graal zelf, het inzicht dat alles wat massief is, inderdaad tot lucht is vervluchtigd, dat werkelijkheid en moraal geen vaste gegevens zijn, maar onvolmaakte menselijke constructies - dat is het uitgangspunt van waar fictie vertrekt. De uitdaging van de literatuur is, van dit punt te vertrekken en toch een manier te vinden om onze onveranderde geestelijke behoeften te vervullen.'

Er is een soort loopgravenoorlog aan de gang tussen het westerse/christelijke en het islamitische denken.

'Ja, daarmee zegt hij het prachtig. Het gaat alleen maar om het zoeken. En misschien is dat wel wat schrijvers hun lezers het meeste leren. Dat het vinden niet interessant is, omdat daarmee het leren ophoudt en je stilstaat. Je zult meisjes moeten leren dat het leven niet ophoudt met 'ze leefden nog lang en gelukkig', maar dat het daar pas begint. En dus begint daar ook alle belangrijke literatuur. De ironie in het geval van Rushdie is natuurlijk dat hij in 'de Duivelsverzen' precies dat probeert. Het boek is immers niets meer of minder dan een moedige, zoekende poging om de islam met de moderne wereld te verzoenen. Rushdie haat niets of

niemand, hij is nergens voor of tegen, hij beschrijft en stelt vragen. Zoals een schrijver dat hoort te doen.'

VAAK WOEDEND

Vragen stellen. Zoals een schrijver dat hoort te doen. En een journalist.

De dag voor ons gesprek heeft Saddam Hussein, de absolute heerser van Irak, de Britse journalist Farzad Barzofi laten ophangen op verdenking van spionage. De bijbehorende tekst aan het adres van de Engelsen ligt er ook al niet om: 'Mevrouw Thatcher wilde hem levend. Wij hebben haar een lijk gegeven. Engeland moet zich nou maar eens rea-

liseren dat wij niet zwichten onder druk. Als je iets wil moet je het vriendelijk vragen. Ze dachten zeker dat we bang waren, maar wij zijn bang voor niemand. 'Het is dan maart en de regering Thatcher doet niets meer dan zijn verontwaardiging uitspreken. Een vreemd idee dat vijf maanden later Engelse schepen, vliegtuigen en soldaten onderweg zijn om diezelfde Saddam Hussein z'n vet te geven.

Maar zover zijn we nog niet als de schrijfster op die wat heilige maandag haar visie geeft op de situatie zoals hij dan is. Alhoewel die visie, later gezien, akelig profetisch genoemd mag worden.

'Ik ben vaak woedend. Laten we zeggen de eerste tien minuten van elke dag. Dat is genoeg om me aan het werk te krijgen. Alhoewel, ik moet zeggen dat ik gisteren vrijwel de hele dag in een staat van opperste verontwaardiging was. Dat was de dag dat Farzod Barzofi in Irak geëxecuteerd werd. Natuur-

geciviliseerde mensen zijn en zij wilden. Als ze elkaar afmaken vinden we dat prima. Weer een paar minder, heel goed. Maar van ons moeten ze afblijven.'

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

'Kijk, er zijn natuurlijk ook grote verschillen tussen hen en ons en die komen voort uit de bron van alle kwaad, godsdienst. Zij geloven dat het leven op aarde een voorportaal is van het paradijselijke leven na de dood, waar eigenlijk alles om draait. Daarom is het leven hier en nu voor hen niet zo belangrijk. En daarom betekent doodgaan ook iets anders dan voor ons, voor wie juist alles draait om hier en nu en voor wie de dood in ons denken doorgaans het einde betekent. Het leven en de kwaliteit daarvan is voor ons veel belangrijker. Wij gaan niet uit van god, wij gaan uit van mensen. En dat is een belangrijk verschil. Saddam Hussein, de heerser van Irak, noemt de moordenaars van Barzofi 'gods politie'. Dat is voor ons een volstrekt absurd, middeleeuws, gevaarlijk,

Door me humanist te noemen, zeg ik dat ik probeer om goed te zijn; niet met behulp van een god maar met behulp van mijn geweten

lijk schrok ik van de executie. Maar wat me echt furieus maakte waren de statements van onze regering. Die notabene stemming ging zitten maken tegen de arme man. Die maar niet boos kon worden omdat ze te bang waren voor hun handel met Irak. Die het verdomden om maatregelen te nemen uit pure angst voor de centjes.

Het probleem is dat gewone woede niet meer genoeg is. We moeten ons ook afvragen waarom we ons zo vreselijk opwinden om de dood van één man. Natuurlijk, hij was een journalist die niets anders deed dan zijn werk. Maar ik vrees dat het belangrijker is dat hij één van ons was. En dat we ons daarom wel kwaad kunnen maken over zijn dood en niet over het uitmoorden van duizenden Koerden en Iraakse burgers. Ook onschuldige mensen, waar we geen traan om laten. Volgens mij is dat ingebouwd racisme. Of kolonialisme zoals de Iraakezen zeggen.'

Ben ik nou paranoïde als ik denk dat hij misschien wel is opgehangen omdat er bij ontstentenis van Rushdie tenminste één Engelsman dood moest? Als wraak van de islamitische wereld op onze westerse overtuiging dat openheid belangrijk is?

'Paranoia levert meestal een juiste conclusie op en in dit geval denk ik dat je wel eens gelijk zou kunnen hebben. Er is naar mijn mening een soort loopgravenoorlog tussen het westerse/christelijke en het islamitische denken aan de gang. Wij zijn er in essentie nog steeds van overtuigd dat wij beter zijn dan zij, dat wij in alles gelijk hebben. Dat wij

achterhaald denkpatroon. En dat zet zich voort in de verschillende manieren waarop die culturen denken over sex, vrouwen, werk. Wij geloven dat de mens een eigen, onafhankelijk geweten heeft, persoonlijke keuzes kan maken en zelf verantwoordelijk is. En dat is voor hen weer een idioot uitgangspunt. We staan zo ver uit elkaar en het ergste is dat we geen enkele poging doen om meer over elkaar te weten te komen. We sluiten ons af, zwelgen in ons eigen gelijk en drijven de zaak zo op de spits. Doen in feite ook veel te veel wat we hen verwijten, namelijk geloven in autoriteiten. Onze regeringen, kerken, zelfs kunstenaars zeggen dat we gelijk hebben, dus geloven we dat ook. Mensen zijn maar zelden bereid om voor zichzelf te denken. En natuurlijk kun je dan nog tot de conclusie komen dat jij de waarheid in pacht hebt, maar dan heb je tenminste een poging tot vragen en twijfelen gedaan.'

GELOOF GEVAARLIJK

'Ik noem me hier in Engeland heel nadrukkelijk humanist. Omdat ik denk dat dat nodig is in een maatschappij die gebaseerd is op geloof en klassebewustzijn. Godsdienst vind ik het schadelijkste dat de mensheid ooit heeft uitgevonden. Het leidt tot niets anders dan problemen, oorlog, onderdrukking, heksenprocessen en inquisitie, het uitsluiten van de armen en het met opzet dom houden van mensen zodat de machtigen machtiger worden. Ik ga ervan uit dat mensen morele wezens zijn, die zonder een wrekende of troostende god ook heel goed in staat zijn om beslissingen te nemen. En ik

zeg zo nadrukkelijk dat ik humanist ben omdat ik wil aantonen dat ik weliswaar niet in god geloof, maar wel in de moraliteit van mensen. Als ik zou zeggen dat ik een atheïst was, houdt dat voor mij in dat ik er van uitga dat mensen egoïsten zijn die niets geven om moraal. Door me humanist te noemen, zeg ik dat ik probeer om goed te zijn; niet met behulp van een god maar met behulp van mijn geweten. Een atheïst zegt dat alles zinloos is en dat het er eigenlijk ook niet zo erg toe doet. Ik zeg dat alles misschien wel zinloos is, maar dat we toch moeten proberen er het beste van te maken. Dat is een groot verschil. Het betekent bijvoorbeeld dat je links kunt blijven. Juist omdat je gelooft in vooruitgang en de veranderbaarheid van de mens. Je houdt jezelf deel van de gemeenschap waarin je leeft, zelfs al heb je zo je twijfels over de uitgangspunten van de gemeenschap. En die twijfels moet je ook hebben, want die zijn het belangrijkste dat er is. Juist, omdat geloof zo gevaarlijk is. Met geloof rechtvaardigen mensen hun slechte gedrag, dat kun je met twijfel gelukkig niet doen. Twijfel stelt je in staat tot denken, het geeft je openheid van geest.

Juist omdat geloof zo gevaarlijk is. Met geloof rechtvaardigen mensen hun slechte gedrag, dat kun je met twijfel gelukkig niet doen. Twijfel stelt je in staat tot denken, het geeft je openheid van geest.'

VERZET TEGEN INSTITUTIES

'Ik denk wel eens dat god een scriptschrijver is van b-films. Hij kan niet anders dan aan het eind van het verhaal alles opblazen omdat hij niet weet hoe hij een beetje aardig open eind moet schrijven. Hij kiest gewoon 'an easy way out'.

Ik erken zeker dat mensen religieuze gevoelens hebben en dat vind ik ook prima. Ik geloof absoluut niet wat Marx zei dat het afschaffen van godsdienst een voorwaarde is om vrij denkende mensen te krijgen. Dat is het ontkennen van menselijke emotie en dat is gevaarlijk. Ik heb dus niks tegen religie op zich. Waar ik wel fel tegen gekant ben, is tegen georganiseerde religie, tegen kerken, tegen instituties. Omdat instituties, altijd en overal, de neiging hebben om dingen op te leggen aan het individu. Omdat instituties, altijd en overal, mensen onderdrukken. Tegen instituties zal ik me altijd blijven verzetten. Het formaliseren van denkstructuren is gevaarlijk.

Wat ik wonderlijk vind, is dat mensen voor zichzelf de grote vragen niet meer lijken te stellen. Waarom zijn wij hier, wat is mijn functie, hoe zit het met de mens in het grote geheel? We beschouwen dat als uitermate naïeve vragen, goed voor een zesjarige, maar niet voor een volwassen mens. En dat vind ik heel vreemd. Natuurlijk, als de wereld een paradijs was waarin het fantastisch ging met iedereen, zouden die vragen misschien niet meer belangrijk zijn. Maar daar we elkaar constant uitmoorden en afslachten, lijkt het mij dat de tijd rijp blijft voor enig gewetensonderzoek naar waarom we dat eigenlijk doen.

Leer mensen denken, geef ze keuzes en laat ze zien dat de veiligheid die godsdienst oplevert, gewantrouwd moet worden

Ik snap wel waarom we die vragen niet stellen. We zijn bang voor onze eigen onmacht en onkunde, voor het gegeven dat we niets weten en waarschijnlijk ook nooit iets zullen weten. We zijn bang voor de grenzen aan ons kunnen en denken. En voor onze eigen onbelangrijkheid. We zijn, in het kort, bang dat we geen antwoord zullen vinden. Terwijl ik het al belangrijk vind dat we de vragen stellen.'

LEREN BEGRIJPEN

'We zullen ons best moeten doen om de kloven tussen mensen, gelovig en niet-gelovig, te dichten. Denken, studeren, lezen ook vooral. Omdat dat de enige manier is om te weten hoe het is om een ander mens te zijn. Want anders vrees ik dat het echt uit de hand loopt. Zeker tussen de westerse en de islamitische wereld. We moeten dus leren begrijpen. Maar aan de andere kant vasthouden aan principes. Bijvoorbeeld het niet stichten van aparte scholen voor moslems. Vooral omdat separatisme dat wederzijdse begrip in de weg staat. En omdat je straks

anders in een situatie zit die niet meer omkeerbaar is.

Misschien is het onbeleefd van mij om te zeggen, maar ik ga ervan uit dat ook godsdienst een kwestie is van socialisatie, van wat je geleerd hebt te geloven. Wat het geloven misschien niet minder sterk, maar wel veranderbaar maakt. Leer mensen denken, geef ze keuzes en laat ze zien dat de veiligheid die godsdienst oplevert gewantrouwd moet worden. In feite sta ik met betrekking tot godsdienst eenzelfde soort revolutie voor als het feminisme voor man-vrouw verhoudingen betekend heeft. Geef mensen hun individualiteit terug. Laat het doordringen dat het denken in groepen ouderwets en achterhaald is.'

WE MOETEN IETS DOEN

'Maar in plaats van dat we die revolutie helpen ontketenen zitten we achterover en doen we niks. Omdat we geloven dat wij met ons subliem ontwikkelde intellect ons niet hoeven bezig te houden met de verande-

ring van de domme massa's. Wat uiteraard een hele elitaire en kortzichtige manier van denken is. Natuurlijk begrijp ik wel dat het niet leuk is om deze boodschap aan de mensen te brengen. Net als de boodschap van het feminisme niet met gejuich ontvangen werd. Want wat biedt je mensen? Een gevecht. Problemen, twijfels, ellende. En daar houden mensen niet van. Maar ze zullen toch mee moeten, want anders gaan ze dood. Of gesmoord in hun eigen onwetendheid, of doordat er een oorlog met de andere kant losbarst. Of natuurlijk omdat we anders straks allemaal met zwarte sluiers moeten rondlopen. Ik geloof er absoluut in dat we nu iets moeten doen, omdat we anders met z'n allen van het klif afgaan. En ik bied een moeilijke, vervelende, maar reddende weg over de heuvel naar het dal aan. En vergis je niet, de strijd is al lang begonnen. Overal ter wereld worden mensen afgemaakt omdat hun huidskleur niet de juiste is, of omdat ze een andere god hebben of omdat ze bij de verkeerde bevolkingsgroep behoren. Georganiseerd geloof leidt tot vreselijke bloedbaden en dus moeten we er alles aan doen om het te neutraliseren met menselijke moraliteit.'●

REACTIES OP OMSTREDEN UITZENDINGEN OVER ISRAËL LEIDEN TOT DISCUSSIE 'TUSSEN HV EN HOS

In april en daarna zond de radio- en televisiedienst van de sinds kort zelfstandige Humanistische Omroep Stichting (HOS) een serie programma's uit over het Joods-Palestijnse conflict onder de titel 'Het andere Israël'. Deze uitzendingen leidden onder andere tot kritische reacties van enkele HV-leden. Dat was aanleiding voor het HV-hoofdbestuur om hierover een uitspraak te doen.

Dit standpunt kon nog op het laatste moment in de vorige Humanist worden opgenomen. Maar in de haast kreeg het gevreesde zetduiveltje alle kans om toe te slaan. Daarom verscheen de letterlijke tekst van de verklaring zeer onvolledig in de Humanist van juni/juli (pagina 38, Het HV-gebeuren). Met grote excuses van de redactie hieronder de volledige tekst van de verklaring die het hoofdbestuur in z'n vergadering van 20 juni formuleerde. Het bestuur merkt daar nog ter verduidelijking bij op dat 'de verklaring op geen enkel punt beoogt kritiek te leveren op de vier radioprogramma's, maar begrip wil tonen voor degenen die zich niettemin gekwetst voelen'.

Verklaring van het HV-hoofdbestuur

'Het Palestijns-Israëlsche conflict is een probleem dat niet alleen onze Joodse en Palestijnse medeburgers, maar alle mensen op deze wereld behoort te beroeren als een gemeenschappelijk probleem. In zoverre als de programmamakers van de HOS dat beoogden, verdienen de radioprogramma's 'Het andere Israël' ernstige aandacht. Het hoofdbestuur betreurt echter dat de makers van deze programma's de schokkende uitwerking van vier zo geconcentreerde, ieder een uur durende uitzendingen over dit onderwerp hebben onderschat. Tengevolge hiervan is het doel dat ons als humanisten voor ogen moet staan, namelijk het tussen Joden, Palestijnen en anderen beter bespreekbaar maken van het Palestijns-Israëlsche conflict, waarschijnlijk niet gediend en misschien zelfs - nolens volens - geschaad. Het hoofdbestuur verzoekt de leden zich voor zulke gesprekken in eigen kring open te stellen.'

Inmiddels heeft ook de Programmaraad van de HOS z'n standpunt in deze zaak bepaald. Hieronder de integrale tekst van de verklaring (waarbij de redactie ook hier het zetduiveltje nauwlettend in de gaten hield).

Verklaring van de HOS

De Humanistische Omroep Stichting heeft in de afgelopen maanden een viertal radioprogramma's en een tv-programma uitgezonden over het andere Israël. Deze programma's riepen een aantal - overigens wel verwachte - reacties op.

De Humanistische Omroep Stichting meent dat zij het aanhoudende conflict tussen Joden en Palestijnen niet mag negeren en de pogingen om op een vreedzame wijze in Israël en in de door Israël bezette gebieden samen te leven in beeld moet brengen. Het op gang brengen van de dialoog tussen beide groeperingen is daarbij uitgangspunt.

Basis hierbij is voor humanisten altijd een seculiere en democratische maatschappij waarin een ieder - dus ook Joden en Palestijnen - veilig kan leven. Vanuit deze instelling is het gerechtvaardigd daarbij ook het zionisme van de staat Israël te bediscussieren - een ideologie van waaruit wetten niet gelijk gelden voor Joden en Palestijnen. Ook mogen protesten tegen schendingen van mensenrechten door de staat Israël en tegen terreuracties door Palestijnse groeperingen niet achterwege blijven. Kritiek daarop hoeft de dialoog niet te schaden.

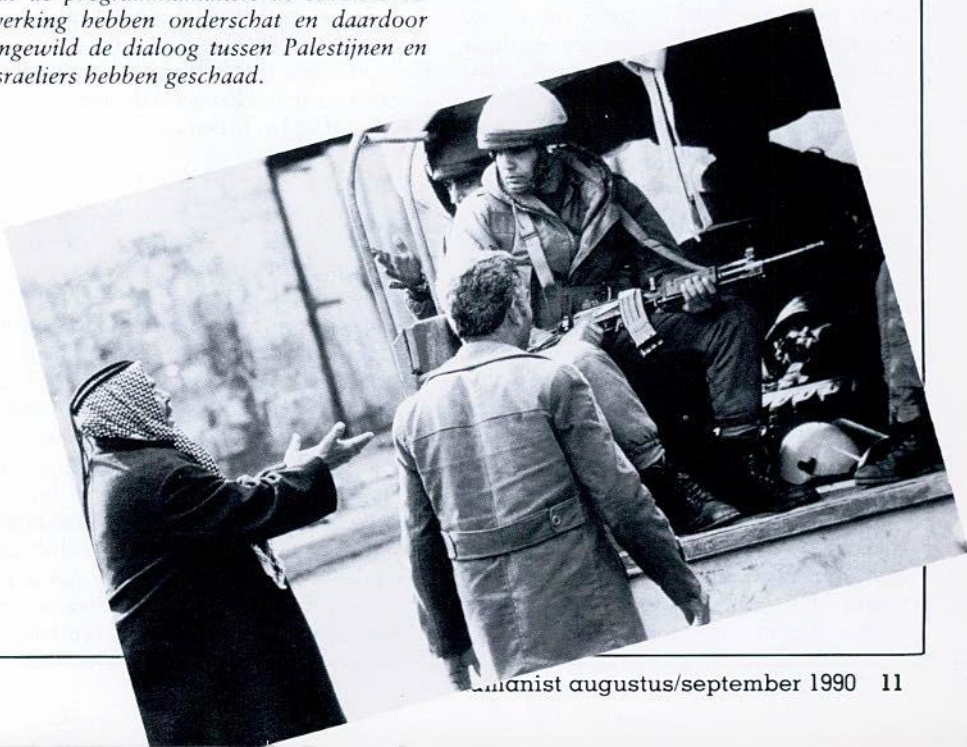
Het uitgangspunt van de radioserie 'Het andere Israël' was om de niet vaak gehoorde fundamentele critici in Israël zelf aan het woord te laten. Naar aanleiding van de vier radio-uitzendingen kwamen naast positieve ook een klein aantal negatieve reacties binnen, vooral van enkele leden van het HV en van de stichting STIBA. Ook verscheen een ingezonden stuk van Siba in Trouw. Op dit stuk werd de volgende dag door directeur Rob van der Linden gereageerd. Ingezonden brieven werden in eerste instantie beantwoord door de Humanistische Omroep. Nadat sommige briefschrijvers geen genoegen namen met het standpunt van de dienst, beantwoordde het hoofdbestuur volgens de gebruikelijke procedure de reacties. Niet gehoord het bestuur van de Humanistische Omroep Stichting gaf het hoofdbestuur ook een verklaring uit waarbij het kernpunt was dat de programmamakers de schokkende werking hebben onderschat en daardoor ongewild de dialoog tussen Palestijnen en Israëliërs hebben geschaad.

Ter verduidelijking: De Humanistische Omroep Stichting heeft een door het Humanistisch Verbond ingesteld zelfstandig bestuur. Voor programmazaken heeft het bestuur van de stichting een programmaraad ingesteld voor toetsing en beoordeling.

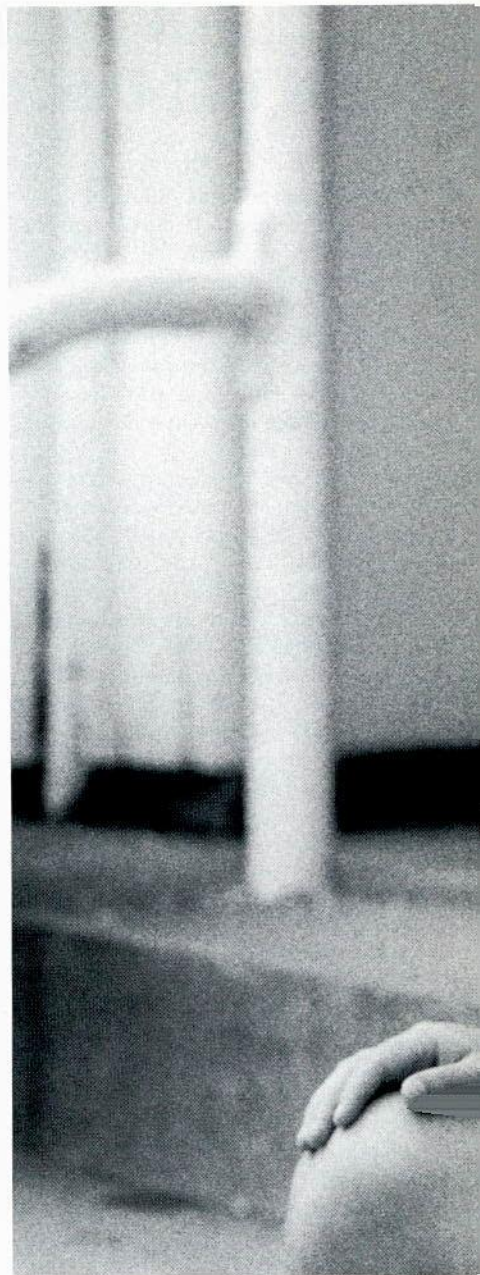
De verklaring van het HB over de Israël-uitzendingen verscheen door zetfouten danig verminkt in de Humanist. Ondertussen evalueerde de Programmaraad de vijf radio- en tv-uitzendingen. De Programmaraad concludeerde over de radio-uitzending dat:

1. De programmamaker in de serie verantwoord te werk was gegaan.
2. Er gebruik is gemaakt van betrouwbare bronnen.
3. De feiten - zoals weergegeven - een schokkend programma opgeleverd hebben.
4. Emotionele reacties zijn voorzien.
5. De radioredactie hiertoe ter opvang zorgvuldige maatregelen heeft genomen.

De programmamaker heeft uitgaande van controleerbare feiten en met meningen levend in Israël een programma gemaakt dat uitnodigt tot verdere discussie. De Humanistische Omroep Stichting hoopt dat velen binnen het Humanistisch Verbond aan een dergelijke discussie zullen deelnemen.

KUNNEN DOVEN TELEFONEREN? EN 100 ANDERE VRAGEN OVER DOOF ZIJN

Mijn vriend is docent, fotograaf, toneelspe-
ler en hij is doof. 'Ik vind het een hele presta-
tie, dat je met hem omgaat' zegt een goede
kennis en klopt me complimentterend op de
schouder. Nooit geweten dat ik zelfs met
liefde hoge cijfers zou kunnen halen. 'Wel
jammer dat je niet alles met hem kunt be-
spreken', vervolgt de kennis. Ik kijk hem
niet begrijpend aan: 'Niet alles bespreken?
Hoezo?'. 'Ach, die gebarentaal is een simpe-
le taal, begrippen voor abstracties bestaan
daarin natuurlijk niet'. Ik informeer voor-
zichtig of hij zich in gebarentaal verdiept
heeft. Dat heeft hij niet. Waarom zou men
zich verdiepen in een taal die geen diepte
heeft?

Ik negeer de koloniale hooghartigheid en
steek geduldig van wal, voor de zoveelste
keer. Gebarentaal is een volwaardige taal
met een eigen grammatica en lexicon. Men
kan alles in gebarentaal uitdrukken, dus kan
ik met mijn vriend ook van alles en nog wat
bespreken. Voor zover er sprake is van be-
perkingen, zitten die eerder in hem, in mij of
in onze relatie, dan in de taal. Na een half
uur informatie-overdracht is het me gelukt
zijn gezichtsexpressie van ongelovigheid (de
wenkbrauwen opgetrokken) te wijzigen in
een neutralere gelaatsuitdrukking. Maar zo
te zien zal het nog jaren duren voor ik hem
ervan overtuigd heb dat gebarentaal een
volwaardige taal is en doven ook een qua
aantal niet te verwaarlozen culturele min-
derheid vormen.

Gelukkig meten niet alle familieleden, vrien-
den en kennissen zich een dergelijke supe-
rieure houding aan als zij mijn relatie ter
sprake brengen. De meesten zijn
nieuwsgierig, oprecht belangstellend en stel-
len vragen. Mijn moeder bijvoorbeeld heeft
in de loop der jaren 67 vragen aan mij ge-
steld, die ik keurig in een schriftje noteerde.
Zij stelde namelijk de vragen, die niet meer
in mijn hoofd opkomen omdat ik de ant-
woorden al ken. Ik zou er niet aan denken
om de vraag te stellen hoe doven in het
donker communiceren, omdat ik weet dat
zij meestal gewoon het licht aandoen.

NEDERLANDSE GEBARENTAAL

Mijn vriend is docent in Nederlandse Geba-
rentaal. Hij geeft cursussen aan horende
mensen die om uiteenlopende redenen die

taal willen leren. Onder de cursisten bevin-
den zich mensen die doven in hun directe
omgeving hebben en zich willen bekwamen
in de communicatie met hen, zoals ouders
van dove kinderen, burens en collega's van
doven. Meer en meer geven zich echter ook
mensen voor de cursussen op die de Neder-
landse Gebarentaal op zich interessant vin-
den. Op dit moment is er een basis- en een
vervolgcursus, ieder van twaalf lessen. Cur-
sisten leren daar enkele honderden gebaren
en de beginselen van de grammatica. De
Nederlandse Gebarentaal is een vreemde
taal en net als voor andere vreemde talen
geldt dat 24 lessen onvoldoende zijn om de
taal volledig te beheersen en inzicht te krij-
gen in de cultuur. Na 24 lessen heeft de
cursist het nivo van 'gebarentaal op reis'.
Dus kan men zinnigjes maken als 'Waar is
een restaurant?' of 'Ik heb buikpijn, ik zoek
een dokter'.

In Amsterdam worden de cursussen gehou-
den in het Doven Ontmoetings Centrum
(DOC) aan de Stadhouderskade. Soms zit ik
daar een kopje koffie te drinken als de cur-
sisten net een kwartiertje pauze hebben.
Vrijwel altijd komen er een paar cursisten
aan tafel zitten om mij verlegen enkele drin-
gende vragen te stellen. 'Kan hij nou autorij-
den? Hoort hij helemaal niks? Is gebaren-
taal internationaal?' In het begin verwees ik
hen naar hun dove docent, maar allengs
kwam ik er achter dat velen de docent daar-
mee niet durfden te benaderen.

COMMUNICATIEPROBLEMEN

Een van de docenten, John van Gelder, zegt
daarover: 'Zelfs cursisten met wie ik een
warm contact had, durfden bepaalde vragen
niet aan mij te stellen. Altijd leggen zij hun
vragen aan een horende persoon voor. Ik
begrijp wel hoe dat komt. Ik durf ook geen
vragen te stellen aan bijvoorbeeld een blinde
of iemand in een rolstoel. Je bent bang de
ander te kwetsen of de indruk te wekken van
verregaande nieuwsgierigheid. Maar met
doven komt er nog een probleem bij: de
communicatie. Doven communiceren in ge-
barentaal en de meeste horenden beheersen
die taal niet of onvoldoende. Dus hoe moe-
ten zij ingewikkelde vragen stellen in een
taal die zij niet of nauwelijks beheersen: de

Nederlandse Gebarentaal? En hoe moeten
doven antwoorden in een taal die zij op hun
beurt niet meester zijn: de Nederlandse taal?
Mensen weten veel meer af van blinden en
andere gehandicapten omdat zij dezelfde
taal spreken.'

'Doven zijn in de eerste plaats een culturele
minderheid. Zij hebben een eigen taal en
cultuur. Ik heb zo vaak opgemerkt dat ho-
renden die ik al jaren goed ken, toch niet
begrijpen wat doof zijn en dovencultuur is.
Ik sta iedere keer weer te kijken van de
misverstanden en het onbegrip.'

Dat onbegrip is een gevolg van informa-
tiegebrek door geen of onvoldoende com-
municatie. Ook de andere dove docenten
hebben de ervaring dat horende mensen
zelfs na jaren niet begrijpen wat doof zijn
met zich meebrengt.

101 VRAGEN

Met de 67 vragen van mijn moeder als basis
verzamelde ik gedurende een jaar alle vra-
gen die mij door horende mensen werden
gesteld en na selectie bleven er 101 vragen
over. De vijf Amsterdamse gebarendocen-

Een doof kind
gebaart het
teken voor
doof zijn

ten gingen met de vragenlijst aan de slag. Sommige docenten leverden geschreven teksten in die ik redigeerde. Voor andere docenten deed ik ook de vertaling van de Nederlandse Gebarentaal in het Nederlands.

John van Gelder: 'Doven zijn over het algemeen niet goed in de Nederlandse taal, daarin heb ik ook een taalgebrek. Maar de Nederlandse Gebarentaal heb ik helemaal in mijn vingers. In die taal heb ik mijn antwoorden gegeven. Daarna is mijn tekst in goed Nederlands vertaald. Ik ben er erg trots op dat dit boek '101 vragen over doof zijn' gaat verschijnen omdat het in Nederland het eerste boek is over dovencultuur dat door doven zelf is geschreven.'

Het boek bevat letterlijk 101 vragen verdeeld over acht hoofdstukken. Behalve enkele feitelijke vragen, zoals 'wat is de oorzaak van doofheid?', komen er thema's aan de orde als beleving, maatschappelijk functioneren, communicatie, gebarentaal, opvoeding en onderwijs. Het boek geeft antwoord op vragen als:

- missen dove mensen geluid?
- kunnen doven autorijden?
- hoe maken dove mensen ruzie?
- is gebarentaal internationaal?
- kunnen doven telefoneren?
- hoe wordt een dove 's morgens wakker?
- is gebarentaal een eenvoudige taal?
- zijn er dove hulpverleners?
- horen doven helemaal niets?
- is er een opleiding voor doventolken?

Ook is er een uitvoerige adressenlijst, literatuuropgave en een lijst met moeilijke woorden. Op de omslag een foto van een jongetje dat het gebaar maakt voor 'doof'. We ontmoeten het jongetje tijdens het wereldcongres 'The Deaf Way', dat in 1989 in Washington plaatsvond. Op dat congres waren 7000 mensen, het merendeel doof, uit 75 landen aanwezig. In de Verenigde Staten maakt men een onderscheid tussen 'deaf' en 'Deaf'. Het eerste woord is een aanduiding voor de handicap, het tweede voor het behoren tot een culturele minderheid. Het jongetje op de omslag zegt - zijn expressie in aanmerking genomen - dus dat hij Doof is. De keuze voor Doof zijn, in plaats van voor

doof zijn is een vruchtbare. Het bevordert de integratie en de informatie-overdracht. Door zich te profileren als culturele minderheid en zich te uiten in de eigen taal kunnen doven als volwaardige mensen deelnemen aan de samenleving. De Dove gebarendocenten van Amsterdam hebben vanuit die trots een boekje geschreven met informatie die horende mensen in aanraking brengt met een interessante taal en cultuur. En ik weet nu tenminste wat ik mijn kennis kado kan geven voor zijn verjaardag.

Mieke Julien

101 vragen over doof zijn, door: Henk Butter, Wim Emmerik, John van Gelder, Will Hendriks, Marijke Scheffener.

Vanaf half oktober te verkrijgen bij de Welzijnsstichtingen voor Doven en bij: De DoCom, Trans 1, 3512 JJ Utrecht, tel.: 030-316487 en De Gebarenwinkel, Stationsweg 93, 2515 BK Den Haag, tel.: 070-3801747. Schriftelijke informatie bij: John van Gelder, Zeeburgerdijk 13, 1093 SK Amsterdam.

HUMANISME HEEFT ALS BEWEGING NOG VEEL STRIJD IN DE WERELD TE LEVEREN OM ERKENNING

De enkele student die niet met vakantie is, zal zich wel even de ogen hebben uitgewreven. Zou er soms een reünie zijn dat zoveel generatiegenoten van hun ouders en grootouders de grijze betonkolos van de Vrije Universiteit Brussel bevolken? De naamkaartjes met het humanistische logo erop, geven al een aanwijzing dat het gaat om deelnemers aan het tweejaarlijkse congres van de IHEU, de International and Humanist Ethical Union. Vijf dagen lang praatten meer dan 3000 humanisten uit 28 landen over secularisatie. Sommigen waren er al een paar dagen eerder voor deelname aan de Summerschool. Anderen zouden nog wat langer blijven om enige workshops te volgen. Maar hoe dan ook: al pratende werden alle ervaringen gedeeld. Want praten, daarin zijn humanisten goed.

Het thema waar dit congres om draait is de secularisatie van de samenleving op basis van de idealen van de Franse Revolutie: vrijheid, gelijkheid en broederschap. Het lijkt me nogal oude koek die zo langzamerhand behoorlijk is uitgekauwd. Bij secularisatie denk ik aan de scheiding van kerk en staat. Die hebben we in Nederland. En wat de Franse idealen betreft: vrijheid van levensovertuiging is bij ons een grondrecht, evenals de vrijheid van meningsuiting. Gelijkheid van de verschillende geloofs- en levensovertuigingen bestaat in ons land ook al. En broederschap (of sisterhood) is ons evenmin onbekend. Aan de uitwerking van deze idealen schort in Nederland nog wel het een en ander.

Al gauw blijkt dat ik daarvoor ook niet

hoeft te vrezen. In internationaal humanistisch gezelschap zijn de Nederlandse onvolkomenheden niet meer dan kleine oneffenheden op een fraai geëgaliseerde weg. Zelfs een humanistische organisatie staat in veel van de landen die op het IHEU-congres vertegenwoordigd zijn, nog in de kinderschoenen. De (staats)kerk houdt de maatschappij in veel landen nog in haar greep. Of godsdienst is er net zo gewoon als eten en drinken; wie niet in een God gelooft is op z'n minst een vreemde vogel en waarschijnlijk een immoreel mens. In een aantal landen kun je er dan ook maar beter niet voor uitkomen dat je humanist bent: dat zou wel eens vervelende consequenties voor je persoonlijke leven kunnen hebben.

Bijvoorbeeld in Iran. In de wandelgangen vertelt Jafar Jafarnejad, Noor van nationaliteit, me meer over de situatie in het land waar hij is geboren.

'Er leven in Iran veel ongodsdienstige mensen. Dat stamt nog uit de tijd van de sjah. Ik ben zelf op de universiteit van mijn (islamitische) geloof afgevalen, toen ik in aanraking kwam met de socialist movement. Ook mijn broers en zusters geloven niet meer.

Op de televisie zie je altijd beelden van massale godsdienstige manifestaties in Iran. Maar vergis je niet. De mensen die daar meelopen, doen dat uit angst of omdat ze ertoe worden gedwongen. Wie openlijk ongodsdienstig is, loopt het risico zijn baan te verliezen of te worden gearresteerd. Daarom zijn de mensen niet minder ongodsdienstig, maar alleen binnenshuis gedragen ze zich ernaar.'

In Iran staat het islamitische fundamentalisme de vrijheid van levensovertuiging in de weg. In de Verenigde Staten beperken de duizenden kerken de mogelijkheden voor de niet-gelovigen. Zij hebben veel moeilijker toegang tot het sociale en maatschappelijke leven. Joan Sheffer, gekleed als eigentijdse haremdeame maar afkomstig uit Brooklyn, New York, kan daar smakelijk over vertellen.

'Wij noemen ons geen humanisten. Onze club heet de Brooklyn Society for Ethical Culture. Wij proberen de minstbedeelden in de samenleving te helpen door middel van praktische zaken, zoals opkomen voor goede huisvesting en een goed milieu. Tot nog toe hebben de kerken zich daar steeds mee bezig gehouden. Dat wil zeggen: een combinatie van zo'n veertig min of meer progressieve kerken. En omdat je hier niets buiten de kerken bereikt, hebben wij ons nu bij die combinatie aangesloten. Dan moet je je houden aan hun gebruiken en één zo'n gebruik is, dat elke gezamenlijke vergadering begint en eindigt met gebed. Eén van de organisaties gaat voor, de andere volgen. Voordat we ons aansloten, hebben we daar nog met elkaar over gediscussieerd. Zouden we kunnen blijven zitten als de anderen bid- den? We besloten dat wel te doen. Maar soms verlangen ze wel erg veel van je. Laatst was er een vrouw, die zong ruim een kwartier lang gospelsongs! Wat moet je? Weglopen of protesteren getuigt niet van goede

manieren. Nee, we hebben nog niet verteld dat wij niet godsdienstig zijn. Eens zullen ze het wel merken. Het schijnt dat elke organisatie aan de beurt komt om de vergadering te openen en te sluiten. Our turn will come! Ik kijk nu al naar dat moment uit.'

Maar niet alleen ver van ons vandaan moeten humanisten voor hun bestaansrecht vechten. Ook dichterbij huis komt dat voor. Bij voorbeeld in Ierland. De Ierse vertegenwoordiger Dick Spicer vertelt: 'Het is een katholieke staat en iets anders wil Ierland niet zijn. Het volledige programma van de katholieke moral majority is in Ierland in werking. Abortus is er onder alle omstandigheden verboden, evenals scheiden. Homosexualiteit is illegaal en van lesbiennes hebben ze in Ierland nog nooit gehoord. Toen het Vaticaan de discussie over voorbehoedsmiddelen opende, hoorden ze in Ierland voor het eerst dat er zoiets bestond. Zelfs het schoolstelsel is in handen van de kerk. Als je je kind naar school stuurt, wordt het opgenomen in een godsdienstgroep. Als je dat niet wilt, zul je je kind thuis moeten

De laatste ochtend van het congres, donderdag 9 augustus, heeft de lange titel meegekregen: secularisatie en de nieuwe ethische problemen gevolge van technologische ontwikkelingen. De Belgische professor in de biologie Charles Susanne, lid van de Vlaams-Nederlandse HV-Commissie Bio-ethiek, gaat in op de vraag of alles mag wat kan. (In het vorige nummer van Humanist is uitgebreid aandacht besteed aan het rapport van deze commissie). Daarna gaat een forum, waarin onder anderen de vice-voorzitter van het Nederlandse HV, Arie den Broeder, zitting heeft, in op vragen uit de zaal. Het is een goed bedoelde poging om een lastig onderwerp internationaal ter discussie te stellen. Maar het werkt niet. Voor de Nederlanders en de Belgen, die al lange tijd met dit onderwerp bezig zijn, blijft de discussie teveel aan de oppervlakte. Voor veel anderen gaat de inleiding van Susanne juist te diep. En in aanwezigheid van vertegenwoordigers van India, Ghana en Bangladesh, waar vaak de meest noodzakelijke medische voorzieningen ontbreken, heeft het zelfs iets genants om zo langdurig over KI-

Internationaal humanistisch congres in Brussel over vrijheid, gelijkheid maar vooral broederschap

houden. De staat heeft in Ierland niet veel in te brengen. Als je kerk en staat zou willen scheiden, heeft dat alleen zin, als je eerst de staat verder ontwikkelt. Zoals de situatie nu is kunnen Ieren niet over hun constitutionele rechten vrijheid van levensbeschouwing en vrijheid van meningsuiting beschikken. Wie het er niet mee eens is, gaat weg. Er wonen al veel meer Ieren buiten Ierland dan erin.'

Een ander voorbeeld is Spanje. Daar is, sinds 1978, de scheiding van kerk en staat in de grondwet verankerd. Maar de meerderheid van de bevolking is rooms-katholiek en een humanistische organisatie bestaat er niet. Dat wil zeggen: nog niet. Op het IHEU-congres is een Spanjaard aanwezig die zo langzamerhand de tijd rijp acht om ook in zijn land een Humanistisch Verbond op te richten. 'De sociale situatie is de laatste jaren verbeterd', licht hij toe. 'En in een tijd van voorspoed neemt de verdraagzaamheid toe. Desondanks wil hij niet dat zijn naam genoemd wordt. In juni ga ik met pensioen. Als dan mijn naam valt in combinatie met humanisme en een Humanistisch Verbond, heeft dat tenminste geen consequenties meer voor mijn baan en voor mijn inkomen.' Zou het dat dan nu wel hebben, als hij ervoor uitkwam humanist te zijn? 'Misschien, misschien. Spanje heeft een socialistische regering. Daarvan zou je mogen verwachten dat die een humanistische organisatie warm ontvangt. Maar de meeste mensen zijn geestelijk nog niet vrij.'

technieken en draagmoederschap te spreken. De discussie spitst zich na enige tijd dan ook toe op abortus, want daar hebben humanisten in alle landen mee te maken. Weer dient de Nederlandse situatie als voorbeeld, waar de vrouw beslist en degenen die de abortus uitvoert, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, niet strafbaar is. Dit in groot contrast met Ierland waar abortus onder geen voorwaarde mag en vrouwen dus alleen illegaal een abortus kunnen krijgen. De situatie in andere landen zit daar tussenin. Zoals in België, waar de koning onlangs nog gedurende 48 uur afstand deed van de troon om een versoepeling van de Belgische abortuswetgeving niet met zijn handtekening te hoeven bevestigen.

RECHT OP ABORTUS

De Distinguished Humanist Award, die op deze laatste congresdag wordt uitgereikt, gaat dan ook naar een Belg die zich op het gebied van abortus verdienstelijk heeft gemaakt: de gynaecoloog dr. Jean-Jacques Amy. De Canadese gynaecoloog dr. Henry Morgentaler, die deze Award twee jaar geleden voor vergelijkbare prestaties ontving, reikt hem uit. 'Vrouwen kunnen alleen volwaardig aan de maatschappij deelnemen, als ze hun reproductieve functies kunnen beheersen', aldus Morgentaler. 'Het is dan ook geen wonder dat de meeste godsdienstige groeperingen zich tegen abortus verzetten. Zij zijn traditie gebonden. Vrouwen hebben in de meeste godsdiensten geen rechten. Daarom is het zo belangrijk, dat dr.

Amy in België is opgekomen voor veilige abortus, op verzoek van de vrouw. Daarmee staat hij op de bres voor het recht van de vrouw op volwaardige deelname aan de maatschappij.'

"Toen ik als gynaecoloog begon, zag ik die sociale dimensie nog niet", antwoordt dr. Amy. "Ik ging ervanuit dat als een patiënt een probleem heeft je als dokter hebt te helpen. Pas later kwam ik erachter dat het recht op abortus alles te maken heeft met de meest fundamentele rechten van de vrouw. Het gaat in wezen om een individueel burgerrecht.' Ontroerd door de wederzijdse herkenning sluiten de vakgenoten elkaar in de armen.

TE VEEL EN TE VERGAAND

Voor de meeste naar Brussel gekomen humanisten is dit, met de uitreiking van de Humanist Award aan Alexander Dubcek, het mooiste moment van het Congres. Verder is het bij veel gepraat gebleven. Vier resoluties worden op de laatste middagzitting ingediend. Eén daarvan behelst de aanbevelingen van de Vlaams-Nederlandse HV-Commissie Bio-ethiek, die in de vorige Humanist stonden afgedrukt. Het is voor de meeste Congresbezoekers teveel, te onduidelijk (de meesten kregen de aanbevelingen pas op deze congresdag voor het eerst onder ogen) en te vergaand. Zij adviseren het IHEU-bestuur deze aanbevelingen niet zonder meer over te nemen. Twee andere resoluties, over mensenrechten en het onderwijs in geestelijke waarden, krijgen wel het applaus van de zaal. Toch halen ze de eindstreep niet. Het IHEU-bestuur legt het advies van de Congresbezoekers naast zich

In een aantal landen kun je er maar beter niet voor uitkomen dat je humanist bent, dat kan vervelende consequenties hebben voor je persoonlijke leven

neer en kan dat ook doen, omdat zij geen officiële vertegenwoordigers van de bij de IHEU aangesloten organisaties zijn. Het besluit over de resoluties wordt verdaagd tot de IHEU-bestuursvergadering volgend jaar in Praag.

Het is de bedoeling dat iedereen die zo'n congres bezoekt zo veel mogelijk ervan meeneemt naar huis. Letterlijk: want heel wat organisaties hebben hun boeken en foldermateriaal in de ontmoetingsruimte uitgestald. Maar vooral gaat het natuurlijk om geestelijke bagage.

De atheïsten uit het oostblok, die voor het eerst als waarnemers op een IHEU-congres aanwezig zijn, hebben nog een hoop werk te doen aan de opbouw van een humanistische organisatie. Hun staten waren atheïstisch en in de meeste landen betekende dat, in de woorden van de Rus Lev Mitrohkin "de Staat tegen God". Met de perestroika komen de kerken, die jarenlang in de illegaliteit hebben vertoefd, bovengronds. De kerken hebben een structuur waarop zij kunnen voortbouwen. "Maar dat is voor atheïsme en humanisme niet het geval", licht Lev Mitrohkin de situatie in z'n land toe. "Het atheïsme is steeds aan de staat gekoppeld

geweest. We zullen nu het atheïsme, los van de staat, moeten ontwikkelen en het zijn ware beeld en aanzien moeten geven. We zullen er een organisatie voor moeten opbouwen. Daarom is ook een humanistische beweging in ons land van zo'n groot belang.' De weerstand in het oostblok tegen atheïsme en humanisme, als vermeende handlangers van communisme en socialisme, maakt de opbouw van zo'n humanistische beweging extra gecompliceerd.

Andere landen die moeite zullen hebben met de opbouw van een humanistische organisatie zijn Ghana, Nigeria, Mexico, Bangladesh, India en Egypte. De IHEU nodigde vertegenwoordigers van die landen uit om na het congres nog een studiebezoek aan Nederland te brengen.

Voor de Nederlandse bezoekers waren de internationale contacten ongetwijfeld het belangrijkste. Het is goed om er van tijd tot tijd weer eens van te worden doordrongen dat humanisme een beweging is die strijdt voor vrijheid, gelijkheid en broederschap. Maar op het congres was die broederschap toch wel het duidelijkst aanwezig.

Ingrid Cramer

Verscheidene congresgangers brachten op uitnodiging van de IHEU nog een bezoek aan Nederland.

HUMANIST AWARD VOOR ALEXANDER DUBCEK

De International Humanist Award, de hoogste internationale humanistische onderscheiding, is dit jaar uitgereikt aan Alexander Dubcek, voorzitter van het parlement van Tsjechoslowakije.

Alexander Dubcek ontving de International Humanist Award "ter erkenning van zijn buitengewone moed, doordat hij humanitaire idealen hooghield gedurende een donkere periode in de geschiedenis van zijn land. Zijn persoonlijke toewijding gaf de bevolking van Oost Europa hoop op een wereld vrij van onderdrukking."

Sicco Mansholt, oud-voorzitter van het Europese parlement, reikte de onderscheiding uit op de laatste dag van het IHEU-congres in Brussel.

Hieronder volgt, enigszins ingekort, de toespraak van Sicco Mansholt en het eveneens verkorte dankwoord van Alexander Dubcek.

Sicco Mansholt en Alexander Dubcek

Sicco Mansholt: Dubcek was als humanist nooit bevreesd om politicus te zijn

Men kan zich afvragen hoe er een kloof kon bestaan tussen communisme en humanisme. De tegenstelling was zo groot, dat wij humanisten het Russische en dus ook het Tsjechische communisme afkeurden. Toch was en is socialisme de bestrijder van kapitalisme en kapitalisme verloochent humanisme. Hoe kon deze omslag van synthese in antithese ontstaan? Welke machten veroorzaakten deze o? Laat ik nog een stap verder gaan: kan communisme harmonieus samengaan met de fundamentele waarden van het humanisme: de vrijheid om er verschillende meningen op na te houden en respect voor mensenrechten? Het kapitalisme kent deze vrijheden, maar kan andere kenmerken van het humanisme in zijn vrije markteconomie niet garanderen, zoals gelijkheid en recht op werk. Het communisme vereist een extensieve controle en sturing van de economie.

Daardoor leidt het tot een krachtige regering, een krachtige staatsmacht. De vrije markteconomie, zonder sturing door de publieke middelen, leidt tot vernietiging van de maatschappij. Heden ten dage is dit duidelijker dan ooit: kijk maar naar de situatie van ons milieu.

Beide, socialisme en kapitalisme, vergen krachtige publieke controle. Beslissend voor de vraag of humanisme in zo'n samenleving kan bestaan is echter niet de machtsfactor, maar de aanvaarding of afwijzing van de vrijheid van oppositie, van een pluralistische samenleving. Op dit punt heeft het communisme gefaald. Het vraagstuk van onze tijd is dan ook niet, of de Oosteuropese landen al dan niet zullen besluiten om vrije markteconomieën te worden. Maar of ze in staat zullen zijn om een pluralistische samenleving op te bouwen.

Het verlangen naar een communistische samenleving kan en kon volledig samengaan met humanisme. Het verlangen naar ongecontroleerde macht, machts corruptie, leidt tot onderdrukking van vrijheid en doet de antithese ontstaan. Daarom moeten we ons afvragen hoe de jonge intellectuelen er in het na-oorlogse Tsjechoslowakije toe konden komen het Russische socialisme te omarmen. Een socialisme namelijk, waaraan de meest fundamentele factor (de vrijheid om er verschillende meningen op na te houden) ontbrak en dat daarom geen socialisme was. Ook Dubcek kon niet aan dit dilemma ontkomen. Enerzijds was hij grootgebracht met de lessen van het Russische communisme, anderzijds koesterde hij een groot verlangen om de arbeidende klasse te bevrijden op humanitaire gronden. Wij eren hem vandaag, omdat hij, in weerwil van zijn partijpolitieke opvoeding, het humanisme nooit heeft verraden.

Jarenlang werd Dubcek tot politieke inactiviteit gedwongen. Maar in 1988 verscheen hij weer op het politieke toneel. Hij was actief lid van Burgerforum. De revolutionaire ontwikkelingen in Gorbatsjovs Sowjetunie boden nieuwe kansen om het totalitaire communisme in beroering te brengen. De revolutie van 1989, leidend tot de huidige vrijheid in Tsjechoslowakije, is de vrucht van het zaad dat in de Praagse Lente is gezaaid, onder anderen door Alexander Dubcek. Daarom eren wij hem. En wij bedanken deze humanist, die er nooit bevreesd voor was politicus te zijn.

Alexander Dubcek: geweld is in z'n diepste wezen immoreel

Dames en heren,
Ik dank u uit de grond van mijn hart voor de eer die de International Humanist and Ethical Union me heeft bewezen door mij de International Humanist Award toe te kennen. Het is een erkenning niet alleen van mijn persoonlijke verdienste, maar ook van

het werk van de mensen in mijn land die hebben ingezet op een weg van vrijheid en democratie.

De boodschap van uw Union, die de grootste waarden van de mensheid in haar naam draagt, beantwoordt ook aan mijn gevoel en overtuiging: humaniteit en moraliteit! De waarden die altijd vooraan hebben gestaan onder de waarden waarnaar de mensheid streeft. Waarden, die vorm geven aan menselijke karakters en die aan het leven een menselijke dimensie geven.

Veel oorlogen zijn over ons land gekomen. Ze brachten niet alleen tragiek en leed, maar ook het besef dat niet macht en geweld, maar humaniteit en moraliteit, tolerantie en zelfverbetering, de wegen bij uitstek zijn om de wensen en dromen van de mensheid te vervullen.

Jarenlang heeft de totalitaire macht zich in Tsjechoslowakije, in weerwil van de beleiden doeleinden, tegen de bevolking gekeerd. Opdat zij zou overleven verbood de totalitaire macht het recht van vereniging en vergadering. Op dezelfde manier werd de persoonlijke vrijheid onderdrukt. Wetten, garanties en intermenselijke relaties werden gekortwiek. Ons gevecht tegen dit machtsmisbruik had succes in 1968. In de Praagse Lente hebben we humaniteit opnieuw als ons ideaal naar voren gehaald. We drukten dat uit in de term 'humanisme met een menselijk gezicht'. We probeerden tot een eenheid te komen van woorden en daden; rechtvaardigheid met humaniteit te combineren en humaniteit met moraliteit.

Het is geen toeval dat het allesoverkoepelende principe van onze Novemberrevolutie een terugkeer behelsde tot de ideeën van humaniteit en moraliteit. Na de memorabele demonstratie in Praag, toen ik voor de laatste keer werd vastgezet, had geen bloedvergieten plaats. Er was zelfs geen etalage-ruit gebroken, geen auto in brand gestoken. Wij willen geen staat stichten waarvan de toekomst is gebaseerd op onrechtvaardigheid en geweld, maar één die is gegrondvest op de idealen humaniteit, moraliteit en vrijheid. Daarom heb ik het in december 1989, toen ik tot president van de Federale Assemblée werd verkozen, als een van mijn belangrijkste plichten beschouwd om de kracht van deze ideeën door middel van wetten te ondersteunen.

Mijne dames en heren, ik heb er vaak over nagedacht hoe het kan dat macht en geweld soms humaniteit en waarheid kunnen verslaan. Ik ben tot een stellige conclusie gekomen: geweld weet niet wat moraliteit is. Geweld is in zijn diepste wezen immoreel en dientengevolge onmenselijk, en daardoor gedoemd. Zelfs als geweld een aantal jaren overleeft, kan het niet blijven voortbestaan.

Laat me zeggen dat ik persoonlijk, met mijn levenslange ervaring, moraliteit en humaniteit als het hoogste ideaal beschouw, dat zin geeft aan het menselijke leven.

De term 'biologisch' onjuist gebruikt

Bij de bespreking van het rapport „De biomaatschappij: een humanistische visie op de ethiek van het bio-medisch handelen” in Humanist juni/juli wordt op pag. 30 „de ontkenning dat het biologisch leven als zodanig waarde zou hebben” een „wellicht humanistisch” standpunt genoemd. Daarbij wordt, als ik het goed heb begrepen, het „biografisch” leven van een intacte mens onderscheiden van het „biologisch” leven van bijv. een definitief comateuze patiënt.

Ik meen dat de term „biologisch” hierbij biologisch onjuist is gebruikt. De biologische wetenschap onderzoekt alle levensverschijnselen, van wisselwerkingen tussen moleculen tot en met mondiale ecosystemen. Uiteraard wordt het intacte dier, inclusief de tot de zoogdieren behorende mens, niet vergeten. „Biologisch” verwijst naar het leven van intacte organismen die zich doelgericht in de natuur kunnen handhaven.

Een (zoog)dier of mens zonder intacte hersenen is geen organisme maar een systeem van nog slechts zodanig samenwerkende organen dat zelfstandig voortbestaan niet meer mogelijk is. Het is misleidend bij een dergelijk nog slechts gedeeltelijk functionerend lichaam van „alleen maar een voortzetting van een stel biologische functies” te spreken en een dergelijk onvolledig functioneren met „biologisch als zodanig” aan te duiden. Is het functioneren van de hersenen van de mens, en van dieren, niet „biologisch” als zodanig?

Terzijde merk ik op dat met „hersen” een zeer ingewikkeld systeem van delen met verschillende functies wordt aangeduid, zodat defecten van verschillende delen verschillende gevolgen hebben.

Dat de stelling „het menselijk biologisch leven vormt slechts de basis om er iets van te maken” door Yvonne Orobio de Castro een „waardevolle stelling” wordt geacht, doet ver-

moeden dat zij niet op de hoogte is van de in de biologie gangbare inhoud van het begrip „biologisch”. Mogelijk schuilt achter haar „iets” zelfs het 400 jaar oude, maar nu en dan weer opduikende dualisme van Descartes: dieren zijn slechts automaten, alleen de mens heeft „iets” meer dan het „biologische”: zijn ziel.

Mede in het belang van de in genoemd rapport buiten beschouwing gelaten dieren die door de mens worden gebruikt (o.a. proefdieren); lijkt het mij van belang de term „biologisch” niet onjuist te gebruiken.

prof. dr. F.J. Verheijen, Utrecht

Het andere Israël

Naar aanleiding van een viertal uitzendingen over 'Het andere Israël' heb ik de vier bandjes aangevraagd en beluisterd. Zelf heb ik 20 jaar in Israël gewoond, maar het 'andere Israël' van Stan van Houcke ken ik niet en komt mij volkomen vreemd voor. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat Stan van Houcke bewust een negatief beeld heeft willen schetsen van Israël.

De inhoud van het programma vertoont een antisemitisch patroon dat we maar al te goed kennen. Tientallen citaten die uit hun verband gerukt waren. De rode draad die door het programma loopt, is het jodendom en de joodse staat in een kwaad daglicht te stellen. Het geheel doet denken aan een staaltje weerzinwekkende arabische propaganda. Het zogenaamd 'bespreekbaar maken' van deze materie in eigen kring vindt onvoldoende weerklank omdat het geheel te complex is en naar mijn mening alleen geschikt voor een groepje ingewijden. Inmiddels ben ik mijn teleurstelling over het feit dat dergelijke programma's onder auspiciën van het HV worden uitgezonden, nog lange na niet te boven.

Frieda Maréchal

Het andere Israël

Bij deze bevestig ik de ontvangst van uw schrijven van 28 juni jl. waarbij u mij de verklaring m.b.t. de uitzendingen van 'Het andere Israël' deed toekomen.

Tot mijn grote spijt moet ik constateren dat het standpunt van het hoofdbestuur volstrekt nietszeggend is. De redactie van de Humanist moet er ook zo over gedacht hebben, die laat bijna de volledige tekst van de verklaring achterwege.

Wat mij in hoge mate stoort is het feit dat het hoofdbestuur slechts de schokkende uitwerking betreurt van de uitzendingen over 'Het andere Israël' doch niet de programma's zelf. Dat geeft mij de indruk dat het hoofdbestuur zelf geen kennis heeft genomen van de uitzendingen. Wordt derhalve met geen woord gerept over de inhoud der radioprogramma's, wél wordt 'ernstige aandacht gevraagd voor wat de programmamakers beoogden met de radioprogramma's, want: 'alle mensen behoort het Palestijns-Israëliësch conflict te beroeren'. Er zijn, geacht hoofdbestuur, waarachtig wel meer diepe conflicten op deze wereld bespreekbaar te maken...

En wat bijvoorbeeld te denken van een uitzending over 'het andere Nederland' en de heer Janmaat als gezichtsbepalend voor Nederland te interviewen? Zó werkten de programmamakers van 'Het andere Israël'. Neen, ik ben niet gelukkig met de halfslachtige, nietszeggende verklaring van het hoofdbestuur.

J. Eefting-Rubens (Bilthoven)

De brievenfreesster heeft inmiddels een reactie ontvangen op deze brief die ook aan het hoofdbestuur werd gestuurd. Hieruit citeren wij de laatste, meest relevante alinea. (red.)

(-) U doet het hoofdbestuur onrecht indien u meent dat het geen kennis heeft genomen van de uitzendingen zelf en toch een standpunt erover formuleert. Behandeling van dit agendapunt was ruimschoots van te voren bekend en van de mogelijkheid de bandjes van de betreffende radio-uitzendingen te beluisteren is dan ook intensief gebruik gemaakt. Uit uw slotzin is duidelijk op te maken dat we niet nader tot mekaar gekomen zijn door de verklaring. Dat te moeten constateren betreuren we wederzijds, is mijn indruk.

Jorine Boegem
(algemeen secretaris)

Rectificatie

In de vorige Humanist is in het boeiende artikel van Henk Bongger over Dirk Volckertsz Coornhert een storende fout geslopen. Schrijvend over Japan stelt de auteur dat tot voor kort de bewoners de goddelijke Tennen blindelings moesten dienen om het land sterk en groot te maken. De schrijver concludeert dan dat dat wellicht maakt 'dat westerlingen van hun aandoenlijkheid en raadselachtigheid spreken'. Uiteraard is hier bedoeld: 'onaandoenlijkheid'. Met welgemeende excuses aan de auteur. De redactie

HOE BEDOEL JE
"IK MAAK HET
UIT!"?

JE KUNT
EEN
GETROUWDE MAN
TOCH NIET
ALLEEN
LATEN?

Anke

RADIO

Over de volgende radioprogramma's was bij het ter pers gaan van deze Humanist informatie beschikbaar:

Zondag 9 september
9.03 - 9.30 uur

In **DE VERBEELDING** een gesprek dat Anneke Groen in New York had met de inmiddels vijfenzeventigjarige schrijver dichter bioloog Leo Vroman.

Maandag 17 september
12.05 - 13.00 uur:

OVER HAAR LIJK
Richteren 19 en 20 is volgens literatuurwetenschapper Mieke Bal het gruwelijkste bijbelverhaal. Er wordt in verteld hoe een Leviet die wordt bedreigd met verkrachting, zijn vrouw ter verkrachting aanbiedt, haar vervolgens in stukken snijdt en met een reeks leugens uiteindelijk een stammenoorlog in gang zet. Eeuwenlang al is er gespeculeerd over de ware strekking van dit verhaal. In haar Annie Romein Verschoor-lezing van afgelopen voorjaar, deed Mieke Bal dat ook. Zij vroeg zich af waarom toch twintig eeuwen lang het leugenachtige gedrag van de man - waarmee hij de ware toedracht verdoezelde - met de mantel der liefde bedekt wordt. Kees Vlaanderen praat met Mieke Bal over het bijbelverhaal, waaruit ook fragmenten voorgelezen worden. Bovendien zijn fragmenten te horen uit Le Levite d'Ephraïm, een verhaal dat Rousseau schreef gebaseerd op Richteren 19 & 20.

TELEVISIE

Zondag 2 september,
21.10 - 21.30 uur:

VRAGEN AAN DE BEUL

De Zwitserse historicus en politoloog Alex Schmid werkt al enige jaren in Nederland. Aan de Rijksuniversiteit van Leiden doet hij onderzoek naar de oorzaken van de schending van mensenrechten. Een belangrijk onderdeel daarvan vormt Schmid's onderzoek naar folteraars. Wat zijn de motieven en ideeën van folteraars en welke sociale omstandigheden en karaktertrekken maken dat mensen folteraars worden? Om die vragen te kunnen beantwoorden legt Schmid zogenaamde

ego-documenten aan van folteraars, waartoe hij folteraars uit alle mogelijke landen interviewt. Die interviews registreert hij met een videocamera. In Vragen aan de Beul praat Karin Junger met Alex Schmid. 'Het mysterie van de fascinatie voor geweld moet wetenschappelijk onderzocht worden', verwoordt Schmid zijn eigen drijfveren. Zijn onderzoek bevindt zich nog in een beginstadium, maar de beelden die in het programma te zien zijn van het interview dat hij had met de Peruviaanse beul Raul Montoya zijn onthullend en ontluisterend. Raul Montoya werkte bij de

politie in Peru, kreeg een opleiding in 'verhoortechnieken' en werd ingezet bij de marteling van Lichtend Pad-terroristen in Ayacucho, Peru's beruchte centrum van de strijd tegen de maoïstische bevrijdingsbeweging. Toen hij door Lichtend Pad op de dodenlijst werd gezet en zijn vrouw en kind werden bedreigd, besloot hij te vluchten en in Nederland asiel aan te vragen.

Vragen aan de Beul

Camera: Hans van den Heuvel

Geluid: Maarten Loskamp

Montage: Vera Jong

Samenstelling en regie: Karin Junger

Zondag 23 september en 7 oktober:

DE FAMILIE BAKKUS

De ploeg die vorig seizoen **WAAR ZIJN WE NOU MEE BEZIG** maakte is een jaar later - afgezien van een enkele mutatie - een familie geworden, luisterend naar de naam Bakkus. Wanneer een rijke oom telefonisch laat weten overleden te zijn, spoedt de familie zich naar zijn huis, alwaar hen een verrassing wacht. In de zes afleveringen, die om de veertien dagen worden uitgezonden, volgen we de familietafereelen rond de doodskist van oom Bakkus-

.Lilly, Bakkus' hitsige ex-vrouw, Bep, zijn struise zuster, IJsbrand, zijn calvinistische zwager, Wouter, zijn behulpzame en hebbelijke neefje, en Floyd, zijn conscentieuze maar corrupte kleinzoon, alle vijf blijken zij mensen van vlees en bloed bij wie het slechtste boven komt zodra is gebleken dat er een aanzienlijke erfenis te verdelen valt. Ze vormen derhalve een gewillige prooi voor Bakkus' macabere spel op leven en dood waarin per aflevering een uitgesproken menselijk onderwerp centraal staat. De familiale ontwikkelingen

worden onderbroken door een ogenschijnlijk losstaand lied, monoloog of sketch. Gemaakt en gespeeld door Hetty Heyting (Lilly), Elsie de Wijn (Beo), Sabri El-Hamus (Floyd), Fred Florusse (IJsbrand), Riens Gratama (Bakkus) en Frans Mulder (Wouter). Regie: Rob van der Linden.

Zondag 23 september, 20.40 - 21.00 uur, Nederland 3:

Deel 1: Op leven en dood

Zondag 7 oktober 21.30 - 21.50 uur, Nederland 3:

Deel 2: Uit alle macht

CONSUMENT SPEELT BELANGRIJKE ROL IN SCHONER MILIEU EN HERSTEL NATUUR

Het gaat slecht met de natuur en met het milieu. Dat weten we wel, maar we willen nog niet echt aan de konsekwenties. Want dan moeten we er wat voor laten, moeten we ons denken en doen drastisch veranderen.

Een ekologische revolutie lijkt de enige mogelijkheid om te bereiken dat Nederland nog vele generaties mee zal kunnen. Daarvoor is het nodig dat er snel wordt ingegrepen.

Want later is te laat.

Reden genoeg voor de redactie van de Humanist om een serie artikelen te publiceren die systematisch informatie geeft over hoe het er nu voor staat. En wat we kunnen en moeten doen om uitzicht te hebben op een schonere toekomst.

De visie en standpunten in deze serie worden niet noodzakelijkerwijs gedeeld door het bestuur van het Humanistisch Verbond.

Een van de sleutels tot een samenleving die rekening houdt met de waarde van een intacte natuur en de waarde die schone lucht, schoon water en een schone bodem voor het leven op aarde vertegenwoordigen, ligt in handen van de consument. Als afnemer (of niet-afnemer!) van een belangrijk deel van de producten die industrie en landbouw aanbieden, kan de consument invloed uitoefenen op productiemethoden, samenstelling en verpakking van die producten. De consument is óók een factor van belang bij het energieverbruik; 25% van alle energie gaat naar de huishoudens. Zuinig zijn met energie begint thuis en in de werksituatie van de consument. Toekomstig beleid moet er mede op gericht zijn de consument bewust te maken van en zijn invloedrijke positie en het feit dat zijn keuze uiteindelijk bepaalt wat, hoe en hoeveel er geproduceerd wordt.

BEETJE CREATIVITEIT

Jaarlijks produceren industrie en huishoudens samen 110 miljoen ton afval. Het grootste deel daarvan wordt gestort, een deel wordt opnieuw gebruikt, de rest wordt verbrand. Storten en verbranden zijn in strijd met een milieuvriendelijk beleid, omdat in die situaties geen sprake is van een duurzaam omgaan met grondstoffen en milieu. Ook legt het storten van afval beslag op kostbare ruimte, veroorzaakt het bodemverontreiniging en tast het landschap aan. Verbranding leidt tot luchtvervuiling en verlies van grondstoffen. Bovendien resteert er

na verbranding chemisch afval in de vorm van slakken.

De oplossing is net zo voor de hand liggend als relatief gemakkelijk te realiseren: *voorkomen* dat er zoveel afval ontstaat. Die 110 miljoen ton per jaar kan met maar liefst 90% worden teruggebracht door te kiezen voor bepaalde producten en productieprocessen die minder afval opleveren, door gescheiden inzameling en hergebruik van schone afvalstoffen (bijvoorbeeld groente-, fruit- en tuinafval voor compostering) en door het gebruik van „onnatuurlijke” (plastic!) verpakkingen terug te dringen.

Kiezen voor duurzame producten en schone productieprocessen kan en een beleidskeuze zijn en worden gestimuleerd door het milieubewustzijn aan consumentenzijde op te voeren. Om bedrijven te stimuleren tot schonere productie moet de overheid dus de mogelijkheid hebben om vervuilende bedrijven de benodigde vergunningen te ontzeggen. De producten zelf moeten natuurlijk ook zo min mogelijk afval leveren dat gestort of verbrand moet worden: op dit punt moet de overheid veel strengere eisen stellen. de „convenantpak” blijkt niet of nauwelijks te werken; het is beter iedere afvalproducent te verplichten, al dan niet via de respectievelijke branche-organisaties, een preventieplan op te stellen.

Gescheiden inzamelen van afval is goed te doen en kan zelfs rekenen op populariteit bij de burgers (kijk maar naar het succes van de

tiegeldflessen te kopen in plaats van blikjes en plastik flessen.

En last but not least: door de auto te laten staan en te kiezen voor andere middelen van vervoer. Bij al dit soort verzoeken moeten we ons wel realiseren dat daar redelijkerwijs pas gevolg aan gegeven zal worden, als de alternatieven aantrekkelijk genoeg zijn en dus minstens gelijk opgaan. Dat betekent in het geval van de auto dus bijvoorbeeld dichter kunnen wonen bij het werk, verhuisprijs die dat bevordert, variabilisatie van de autokosten, meer en beter openbaar vervoer, betere fietsvoorzieningen etc. etc. Voor een compleet overzicht verwijzen wij naar het boekje „Milieusparend Huishouden” van de Stichting Natuur en Milieu.

WAT KOST HET

Zelf doen helpt. Maar wat kost het? Voorlopige berekeningen van het Centraal Planbureau wijzen uit dat een consequent milieubeleid en een consequent milieuvriendelijk aankoopgedrag alleen op korte termijn een licht negatief economisch effect met zich brengen.

Er zal wat koopkrachtgroei moeten worden ingeleverd voor een schoner milieu. Zodra ook andere landen meer rekening gaan houden met het milieu, slaat de weegschaal naar de positieve kant door. Overigens blijft hier ook gelden: voor niets gaat de zon op. Volgende generaties opzadelen met een vergiftigd milieu en een verloederde natuur is de makkelijkste manier.

WAT LEVERT HET OP

Zoals uit het bovenstaande blijkt, zijn zeer belangrijke besparingen mogelijk op ons energieverbruik. Minder afvalstoffen, minder verbruik van natuurlijke energiebronnen (niet-vernieuwbare hulpbronnen) en minder vervuiling zijn het resultaat. En bovendien zorgen we ervoor de wereld niet slechter achter te laten. De baten zijn dus ook voor de generaties die na ons komen. Is dat een resultaat dat in geld is uit te drukken? De opbrengst is een leefbaarder wereld, een schoon milieu en een vitale natuur. En dat zijn toch geen luxe-goederen? Dat is een noodzaak! Toch is er wel degelijk ook op financiële voordelen te wijzen. Berekend is bijvoorbeeld dat het opruimen van gifbelten in Nederland 100 tot 10.000 keer méér kost dan een verantwoorde verwerking van het afval destijds had gekost en de belten voorkomen zouden zijn...

„glasbak”). Verdwenen statiegeldsystemen moeten zo snel mogelijk (weer) ingevoerd worden voor drankverpakkingen, blikken, bussen en niet te vergeten voor batterijen. PVC-verpakkingen zijn uit den boze en moeten verboden worden: het dubbeltje „terugbrengpremie” dat nu wordt gehanteerd is een te zwakke stimulans voor de consument om de fles ook daadwerkelijk terug te brengen.

Milieubewust koopgedrag tenslotte kan worden gestimuleerd door middel van heffingen respectievelijk subsidieregelingen voor producten die verschillende milieu-effecten hebben in de afvalfase. Milieuvriendelijke producten zouden bijvoorbeeld onder een lager BTW-tarief kunnen worden aangeboden.

Overigens kan de rol van de consument ook actief zijn, zoals we hebben gezien bij de opmars van de fosfaatvrije wasmiddelen. Financiële prikkels – zoete en zure – dragen meestal fors bij aan de bereidheid van (koop)gedrag te veranderen.

ENERGIEBESPARING

Het energieverbruik door de huishoudens stijgt nog steeds, onder andere doordat er steeds meer, maar kleinere huishoudens zijn.

Door het isoleren van muren, vloeren en daken en het aanbrengen van dubbele ramen kan de hoeveelheid energie die nodig is voor verwarming met 30 à 40% omlaag. Nieuwe isolatiematerialen maken binnen-

kort zelfs een besparing van 60% mogelijk. Zonneboilers voor warm water en zonnecellen voor energie (stroom) worden snel betaalbaarder voor de consument.

De nieuwe wasmiddelen maken het mogelijk bij lagere temperaturen te wassen. Tandpoetsen, vlees snijden en gras maaien gaat zonder electriciteit natuurlijk ook prima...

In scholen, ziekenhuizen, kantoren en andere openbare instellingen kan met eenvoudige middelen (zuiniger apparatuur, isolatie, spaarlampen) het energieverbruik met 30% omlaag.

ZELF DOEN

De consument, kortom, is een machtige schakel. En kan een zeer belangrijke bijdrage leveren aan een schoner milieu en herstel van de natuur. Onder andere door thuis en op 't werk genoeg te nemen met iets minder luxe. En zich wat kleine „moeiten” te getroosten, zoals:

- zo zuinig mogelijk omgaan met energie, water en grondstoffen;
- geen vlees van de bio-industrie kopen maar kiezen voor produkten uit de milieuvriendelijke landbouw;
- het eeuwige plastic zakje bij het winkelen niet meer aannemen;
- glas, papier, klein chemisch afval en organisch afval apart houden en de hoeveelheid afval die met de vuilnisman meegaat zoveel mogelijk beperken, o.a. door sta-

Jonge Humanisten openen nieuw seizoen

Op zondag 9 september zullen de Jonge Humanisten het nieuwe seizoen op verrassende wijze openen, in het Erasmus-huis te Utrecht (Oudkerkhof 11).

Om 13.30 uur worden in een vergadering de plannen voor het nieuwe seizoen verder uitgewerkt. Hierna wordt de eerste aflevering van het lang verwachte jaarblad gepresenteerd. Er zal een spectaculaire happening plaatsvinden, iets dat je grenzen zal verleggen!

We sluiten gezellig af met een borrel en een maaltijd.

Humanisme als Inspiratiebron

Hoe het humanisme een inspiratiebron kan zijn laten de Jonge Humanisten zien op zaterdag 29 september.

Deze dag begint om 10.30 uur. Door sterk uiteenlopende sprekers uit te nodigen, willen de jongeren laten zien hoe uiteenlopend en/of overeenkomstig deze inspiratiebron kan zijn. Bijvoorbeeld een holist, een atheïst en een agnost.

's Middags zal het humanisme in het dagelijks leven verder verkend worden, door middel van een levendig spel.

De dag zal om ongeveer 17.00 uur worden afgesloten met een drankje en een gezamenlijke maaltijd.

Deze activiteit van de JH is bedoeld voor iedereen jonger dan 30 jaar die wat meer te weten wil komen van het humanisme. Er zal ook informatie zijn over het Humanistisch Verbond en de activiteiten van de Jonge Humanisten. Een uitstekende kennismaking dus! De kosten bedragen f 10,- incl. lunch. Leden van het HV kunnen hun reiskosten vergoed krijgen. Opgeven door te bellen naar 030-318145 tst. 22.

Najaarsactiviteiten van de afdeling Utrecht

Vanaf september organiseert de afdeling Utrecht weer een aantal activiteiten en cursussen, die alle zullen plaatsvinden in het Erasmushuis, Oudkerkhof 11.

Verstandig omgaan met gevoelens

Op zondag 16 september om 14.00 uur is er een info-middag over deze groepsactiviteit. Prof. Diekstra zal dan een inleiding houden over de vraag: Is op een andere manier omgaan met negatieve gevoelens als schaamte, schuld, kwaadheid, angst enz. mogelijk? Voor meer informatie: Roel Trappel, tel.: 030-717003.

Spelen met goden en godinnen
In deze cursus zijn de Griekse goden en godinnen het uitgangspunt om je eigen persoonlijkheid op speelse wijze te onderzoeken. Dit zullen wij doen door vertellen, schrijven, tekenen en spel. Tijd: 10 donderdagavonden, vanaf 20 september (aanvang 20.00 uur) + een weekend. Kosten f. 250,- (f. 200,- voor HV-leden). Opgave en inlichtingen: Hannah Wieringa (groepsconsulter) tel.:

Cursussen voor vrouwen

Anno 1990 kunnen wij nog steeds constateren dat het besturen van organisaties door mannen wordt gedaan. Van de waardevolle inbreng van vrouwen wordt helaas nog weinig gebruik gemaakt. De cursus 'Vrouwen die willen besturen' van 8 t/m 10 oktober wil die vrouwen stimuleren die overwegen om een bestuurstaak of vertegenwoordigende functie aan te gaan. Er zal worden gewerkt vanuit eigen ervaring, weerbaarheid en kracht. De cursus wordt gehouden in Vrouwenvormingscentrum 'de Born'. Er kunnen 18 vrouwen aan deelnemen. Inschrijving is op volgorde van aanmelding.

De cursus 'Verandering een nieuw begin' is voor vrouwelijke HV-leden vanaf 40 jaar die op de drempel staan van een nieuwe levensfase en zich willen bezinnen of die

030-280191 en Marion Visser (docente drama en spel) tel.: 030-517060.

Stadswandeling

Op 23 september opent het HV-seizoen met een stadswandeling door het Oude Utrecht, o.l.v. Roel Trappel. Vertrekpunt Erasmushuis. Aanvangstijd 11.00 uur. Na afloop koffie, info en gezellig samenzijn.

Humanisme als Inspiratiebron
Eveneens op 23 september is om 14.00 uur over dit onderwerp een info-middag. Naast de bestaande werkgroep, die afgelopen seizoen 1 keer per 14 dagen samenkwam willen wij een nieuwe groep starten, waarbij de themamap 'Individualiteit en Verbondenheid' als leidraad zal dienen. Voor meer informatie: Rein Bruinsma, 030-625511, Henk Bos, 030-615682 of Zuum Zoutewelle, 030-517390.

Voor al deze activiteiten geldt dat alle leden en belangstellenden, ook uit de regio, welkom zijn

actief willen worden in het HV. Doel is dat deelnemers 'zicht' krijgen op eigen (on)mogelijkheden m.b.t. het vrijwilligerswerk en eigen levensplan. Ook deze cursus wordt gehouden in 'de Born', Vrouwenvormingscentrum. Datum: 26-28 november. Er kunnen 18 vrouwen aan deelnemen en inschrijving zal zijn op volgorde van aanmelding en betaling.

Aanmelding kan telefonisch of schriftelijk bij Ariane de Brauw (030-318145 tst. 22). Voor meer informatie: Margreet de Leeuw. De kosten zijn voor 6 dagdelen f 50,- per cursus. Deze lage kosten zijn mogelijk door financiering middels het scholingsplan van de afdeling Verenigingszaken. (Het scholingsplan heeft een statiegeldregeling, dat wil zeggen dat deelnemers hun cursusgeld terug krijgen als blijkt dat zijn na een jaar actief zijn binnen het HV).

Publieke normen in Den Haag

Op zondag 16 september organiseren het Humanistisch Verbond, afdeling Den Haag e.o. en Humanitas, afdeling Den Haag, een openbare discussie over de relatie tussen sociale controle en sociale vernieuwing. In een inleiding zal P. Thoenes, Emeritus Hoogleraar sociologie, zijn visie geven op recente ontwikkelingen op dit terrein. Daarna zal er een discussie plaatsvinden tussen een forum van mensen die vanuit hun praktijkervaring reageren en de toehoorders in de zaal.

Het onderwerp van publieke normen die gelden in de alledaagse omgang tussen burgers en in de relatie tussen burgers en overheden is tot nu toe een onderbelicht facet van sociale vernieuwing. Terwijl aandacht voor de knelpunten in de normatieve sfeer een belangrijk onderdeel van het proces van sociale vernieuwing behoort te zijn.

Het Humanistisch Verbond en Humanitas willen met deze openbare discussie een bijdrage leveren aan het proces van sociale vernieuwing in Den Haag. De bijeenkomst wordt gehouden in het Zalencentrum van het Centraal Station Den Haag en is gratis voor iedere belangstellende toegankelijk. Zaal is open vanaf 13.30 uur.

Afscheidscollege Marcel Fresco

Op vrijdag 26 oktober om 16.00 uur, houdt prof. dr M.F. Fresco zijn afscheidscollege als bijzonder hoogleraar vanwege de stichting Socrates bij de Rijksuniversiteit Leiden. Prof. Fresco was gedurende tien jaar, tot zijn emiraat in augustus, bijzonder hoogleraar op het gebied van 'wijsgerige antropologie en de grondslagen van het humanisme'. Hij is inmiddels opgevolgd door prof. dr M. van Nierop. Het afscheidscollege vindt plaats in het Groot Auditorium van het Academieggebouw van de Rijksuniversiteit Leiden, Rapenburg 73 te Leiden. De toegang is vrij.

Vereniging vrijgevestigde raadslieden opgericht

Kort geleden is er een nieuwe vereniging opgericht die haar werkterrein heeft op het geestelijk vlak. Het is de Vereniging Voor Vrijgevestigd Humanistisch Geestelijk Werk, afgekort nog altijd de VVHGW. Deze nieuwe vereniging bestaat uit de oprichters, een tiental raads-vrouwen en -mannen die maandelijks bij elkaar komen. Het doel van de vereniging is „om raadslieden te stimuleren om een begin te maken met een eigen praktijk voor geestelijk werk”. De vereniging vindt het opzetten van een groep een goede manier om zo'n praktijk te beginnen. Daarom zoekt de VVHGW deelnemers voor een project voor gespreksgroepen over het thema „het doorbreken

van de beeldvorming over mannen en vrouwen.” Om mee te kunnen doen aan dat project wordt vereist dat men lid is van de vereniging. En daarvoor moet men de studie aan het HOI klaar hebben of bijna hebben afgerond. Nadere informatie: Ko Burger, tel. 03417-61440. De vrijgevestigde geestelijk raadslieden zijn geen verantwoording verschuldigd aan het bestuur van het Humanistisch Verbond. Dit in tegenstelling tot de humanistisch geestelijk raadslieden die vanwege het HV werken in instellingen als ziekenhuizen, bejaardentehuizen, verzorgingshuizen, huizen van bewaring en bij de krijgsmacht. Deze raadslieden worden door het Verbond benoemd.

Fon Klement in het Singer Museum

Het Winterprogramma 1990-1991 van de afdelingen Bussum e.o. en Laren/Blaricum wordt dit jaar met een bijzondere bijeenkomst geopend. De Amsterdamse kunstenaar Fon Klement zal een inleiding houden over zijn recente werk. Hierin nemen naast grafiek, schilderijen een steeds grotere plaats in. Na de inleiding zal Fon Klement ons rondleiden door zijn expositie in het museum. De bijeenkomst wordt gehouden op zondag 23 september. Tegen 11.00 uur wordt u verwacht via de entree 'De Wilde Zwanen' van het Singer Museum, waar u in de foyer koffie zal worden aangeboden. De kosten bedragen f 5,-.

Jaarblad

Op 9 september is het dan eindelijk zover! De presentatie van het eerste JH-jaarblad. Dit jaarblad is bedoeld om die groep jongeren die nog niet zo bekend is met wat jongeren doen binnen het Verbond een indruk te geven. In speelse sfeer zullen alle stukjes op hun plaats vallen en zal iedereen weten hoe een mooi visitekaartje de JH dan heeft.

Coornhert in Groningen

Op 16 september zal de historicus professor Huussen een lezing houden over het onderwerp 'Coornhert, naïef of zijn tijd ver vooruit?' Aanvang is 10.30 uur (zaal open om 10.00 uur) in het Humanistisch Centrum aan de W.A. Scholtenstraat 2 in Groningen.

Gezondheid en milieu in Groningen

Op 7 oktober zal Frans Duym, milieu-deskundige bij de GG & GD een lezing houden over het thema 'Gezondheid en milieu'. Aanvang 14.00 uur (zaal open om 13.30 uur) in het Humanistisch Centrum aan de W.A. Scholtenstraat 2 in Groningen.

Grenzen aan de gezondheidszorg

In de tijd van Hippocrates stelde de ziekte zijn eigen grenzen. Momenteel lijken de mogelijkheden van de gezondheidszorg onbeperkt.

Op 16 september houdt W.J.B. van Ingen Schenau, directeur patiëntenzorg van het P.W. Jansen Verpleeghuis, een inleiding over 'Grenzen aan de gezondheidszorg'. Vanuit verschillende levensschouwelijke visies wordt het onderwerp belicht. De inleiding wordt gehouden in het Praethuis van de Polbeek aan de Van Doorenborchstraat 1 te Zutphen, en begint om 10.30 uur. Vrij toegankelijk. Verdere informatie: 05750-24503.

Gezondheidszorg in Gouda

Op dinsdag 25 september om 20.00 uur zal de heer B. van den Berg, directeur van patiëntenzorg St. Jozefziekenhuis een causerie houden over 'de pijn in de gezondheidszorg'. Plaats: de Zuidrandflat, De la Reijlaan 101 in Gouda. Entree is f 2,50 (inclusief dranken).

Abonnement en lidmaatschap

Een jaarabonnement op de Humanist kost slechts f 30,-. Bel: 030-318145 (toestel 28). Leden van het Humanistisch Verbond ontvangen het blad gratis. Als u lid wordt, hoeft u dus geen abonnement te nemen.

Lid worden van het Humanistisch Verbond is simpel. Alleen even bellen naar 030-318145 of een kaartje sturen naar postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Als richtlijn voor hoogte van de contributie geldt een half procent van uw bruto-inkomen. De minimum-contributie is f 70,- als u een bruto-jaarinkomen heeft van f 18.000,- of meer. Zit u daaronder dan betaalt u f 45,- per jaar. Voor jongeren onder de 27 jaar geldt een minimumcontributie van f 33,-. U kunt de contributie behalve in één mep, ook in tweeën, of zelfs per kwartaal betalen. Uitgegaan wordt van een individueel lidmaatschap. Per lid kan één persoon, wonend op hetzelfde adres, kiezen voor een gratis medelidmaatschap. Een medelid ontvangt geen Humanist.

030-318145

S.V.P. WACHTEN MET BETALEN TOT U EEN AKSEPT-GIROKAART ONTVANGT

HV ZOEKT NIEUWE BESTUURSLEDEN

Volgend jaar zal op 25 en 26 mei weer het tweejaarlijkse congres van het Verbond worden gehouden. Dan zal er ook weer een nieuw hoofdbestuur worden gekozen. Voor alle functies in het hoofdbestuur kunnen zich inmiddels kandidaten melden. Zoals gebruikelijk zal het huidige hoofdbestuur kandida-

ten voordragen. Maar ook de afdelingen en individuele leden worden uitdrukkelijk verzocht mogelijke kandidaten aan te melden of op personen te attenderen die men geschikt acht. Dat is mogelijk voor alle vacatures. Het hoofdbestuur wijst met nadruk op deze mogelijkheid. Aanmelding van kandidaten is

mogelijk tot 15 oktober. Voor die datum dienen brieven binnen te zijn bij de selectiecommissie voor nieuwe bestuursleden. S.v.p. adresseren aan deze commissie, p/a Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht onder vermelding van 'vertrouwelijk' op de enveloppe.

ALLEEN IN HUIS, HELP U ZELF

Omgaan met alleen zijn, en bevorderen van zelfredzaamheid. Denkprocessen daarover op gang brengen en prakties informeren in voordrachten, publikaties en brochures. Dát doet Stichting Losvast vanuit Den Bosch landelijk sedert 1970.

De Stichting is gestart met een informatie-kruistocht door heel Nederland. De Stichting heeft grote behoefte aan helpers: Het Bestuur van de Stichting moet aangevuld worden en verjongd.

Misschien wilt u zich tijdelijk of incidenteel, plaatselijk, regionaal of landelijk inzetten bij onze activiteiten of in een bestuursfunctie. Stichting Losvast werkt op non-profit-basis.

De volgende bestuursfuncties zijn vacant: sekretaris, penningmeester en bestuursleden met gevoel voor resp. campagne-organisatie, public relation, samenwerkings-contacten met organisaties.

Voor nadere informatie: Stichting Losvast,
Empelsedijk 14, 5235 AE Den Bosch,
tel.: 073 - 421 323. Ma. t/m Vrij. 9-10.30 uur.

(Ingezonden mededeling)

Het Humanistisch Verbond is een ideële organisatie op levensbeschouwelijke grondslag, die gevarieerde activiteiten verricht op vele terreinen van het geestelijk en maatschappelijk leven. Naast een grote groep vrijwilligers die een flink deel van het werk verricht is een groep van ca. 100 professionals werkzaam in het Centraal Bureau en de daaraan verbonden stichtingen.

Binnen het Centraal Bureau is de functie vacant van:

HOOFD ADMINISTRATIE, full-time

De afdeling administratie bestaat uit 5 medewerkers en is verantwoordelijk voor de financiële administratie en de (uitbestede) salarisadministratie. Behalve de administratie van het Humanistisch Verbond wordt ook de administratie van zes uit het Verbond voortgekomen stichtingen verzorgd.

Taken:

- administratief en financieel beheer m.n.: up to date houden van de diverse administraties, opstellen jaarrekeningen, begrotingen, liquiditeitsprognoses, contacten met externe accountant, bewaking van de begroting, verzorgen van fiscale zaken;
- leiding geven aan de medewerkers van de afdeling;
- adviseren inzake financieel-economisch en algemeen administratief beleid;
- het up to date houden van het budgetteringssysteem;
- mede vorm geven aan verdere automatisering.

Voor deze brede en zelfstandige functie zoeken wij kandidaten die beschikken over:

- SPD (1 + 2) of HEAO (BE) of vergelijkbaar niveau;
- min. 5 jaar ervaring in een financieel administratieve functie: tevens ervaring met beleidsadvisering;
- leidinggevende kwaliteiten;
- kennis van en ervaring met geautomatiseerde gegevensverwerking;
- praktische instelling;
- flexibiliteit en initiatief;
- affiniteit met de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond.

Bij gebleken geschiktheid wordt de voorkeur gegeven aan een vrouw.

De arbeidsvoorwaarden zijn overeenkomstig de CAO-Welzijn. Aanvangssalaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring tot f 5490,-. De pensioenregeling PGM is van toepassing.

Nadere informatie wordt telefonisch verstrekt door Mw. Leyten. (030-318145). Een informatiepakket is beschikbaar.

Schriftelijke sollicitaties kunt u tot 20 september richten aan het Humanistisch Verbond, t.a.v. mw. Leyten, personeelsfunctionaris, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.